

Birlashgan Millatlar yurtida

Butun dunyo
bolalariga atalgan
KITOB

Kelinglar Birlashgan
Millatlar Tashkilotining
ishini bilib olamiz va
o'zimiz nimalar qilishimiz
mumkinligini o'ylaymiz

Toshkent
2000

Bu kitobda keltirilgan ma'lumotlar
mualliflik huquqlari bilan himoya qilinmaydi.
Birlashgan Millatlar Tashkilotiga havola qilingan holda
ulardan erkin foydalanish mumkin.

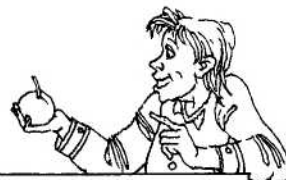
BMTning Jamoat axboroti
departamenti dasturi.
Nyu-York, Nyu-york shtati, 10017

BMTning O'zbekistondagi vakolatxonasi
tomonidan o'zbek tilida nashr qilingan.

Miraziz A'zamov tarjimasi
Anvar Mamajanov tasvirlari
Andrey Aminov bezagan va sahifalagan

Mundarija

Birlashgan Millatlar Tashkiloti bilan
tanishuv shu yerdan boshlanadi:

1-BOB

Birlashgan Millatlar Tashkiloti bilan tanishuv 5

2-BOB

Birlashgan Millatlar oilasi 15

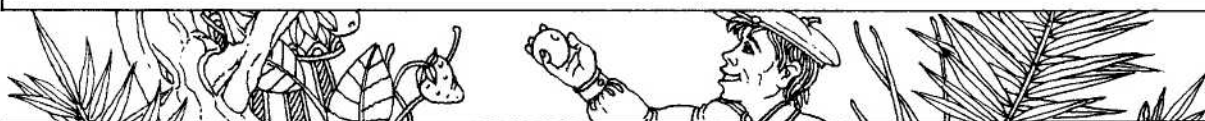
3-BOB

Birlashgan Millatlar Tashkiloti tinchlikni saqlash uchun
nima ishlar qiladi? 23

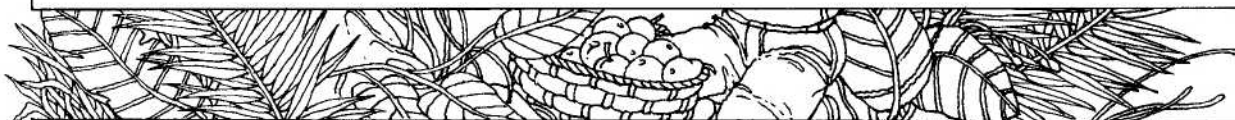
4-BOB

Birlashgan Millatlar Tashkiloti inson huquqlarini
hamma yerdagi joriy etish uchun nima ishlar qiladi? 31

5-BOB

Birlashgan Millatlar Tashkiloti atrofdagi muhit va
taraqqiyot himoyasi uchun nima ishlar qiladi? 39

6-BOB

Biz nimalar qilishimiz mumkin? 47

BIRLASHGAN MILLATLAR TASHKILOTIGA XAT

Qadrli bolalar! “Birlashgan Millatlar Tashkiloti” deganda nimani tushunasizlar?

Yaqinda turli mamlakatlarning o'quvchilar guruhi BMTning Nyu-Yorkdagi shtab kvartirasini ziyorat qilishayotganda ularga shu savol bilan murojaat qilindi. Ularning ko'pchiligi o'zi uchun BMT tinchlikni qo'riqlovchi tashkilot ekanligini aytdi. Ba'zilar BMTning tinchlik o'rnatuvchilari kiyadigan “moviy kaskalar”ni yodga olishdi. Boshqalari yadro quroliga qarshi kurashda BMTning ahamiyatini qayd etishdi.

Ammo bir qancha bolalarning javoblari butunlay boshqacha bo'ldi.

Angolaladan kelgan bola BMT deganda yerni minalardan tozalovchilarni tushinishini aytdi. Uzoq yillar fuqoralar urushi davom etgandan keyin, uning mamlakatiga ko'pdan ko'p minalar “ekilib” qolgandi. Shuning uchun ham u yerda portlashlardan jarohatlangan, oyog'i yoki qo'li kesib tashlangan bolalar ko'p. Hozir BMT yurti minalardan holi qilishda Angolaga yordam berayotir.

Hozir O'rdun (Iordaniya) da Falastinli bir o'smir o'zi qochoqlardan ekanini aytdi. U esini tanigandan beri BMT qochoqlarga tayyorlagan lager-qarorgohlarda yashagan. Uning uchun BMT qochoqlarning madadkoridir.

Hindistonli yigitcha BMT deganda immunizatsiya (kasallik yuqmaydigan qilish) voqealarini eslashini, chunki qishlog'idagi hamma bolalar BMT ko'magida qizamiq va boshqa kasalliklarga qarshi emlanganini aytdi.

Qo'shma Shtatlarning qizchasi BMT nomi unga Xellouin bayrami xursandchiliklarini eslatishini aytdi. Butun Amerikada bo'lib o'tadigan bu bayram chog'ida turli yoshdagi bolalar uyma-uy yurib YUNISEF uchun pul va shirinliklar yig'isharkan. “O'tgan yili maktabimiz o'quvchilari sal kam 500 dollar pul yig'ishdi”, -dedi u.

Har qaysi bola o'zicha haq. Biz teletasvirlarda ko'rgan va gazetalarda o'qigan voqealardan tashqari, Birlashgan Millatlar Tashkiloti har yo'l bilan kundalik hayotimizga kirib boradi. Amaliy hayotda esa, ko'pchiligimiz BMT va uning muassasalari kundalik ishlarimiz va orzu-umidlarimiz bilan chambarchas bog'liqligini bilmaymiz ham.

Mana ayrim misollar:

Biz telefon orqali boshqa mamlakatlarga qo'ng'iroq qilganimizda yoki televizorda Olimpiya o'yinlarini ko'rayotganimizda BMTning Xalqaro elektr aloqalar uyushmasi (MCE) aloqa yo'lga qo'yilishiga yordam beradi.

Biz xorijga uchayotganimizda Fuqaro aviatsiyasining xalqaro tashkiloti (IKAO) samolyotlar va aeroportlar uchun xavfsizlik andozalari asosida parvozimizni bexatar qiladi.

Xalqaro ob-havo xabarlar tashkiloti (VMO) jala-yomg'irli tunlarda samolyotlarga xavfsiz yo'llar ochib berishda yordamlashadi.

Bizning tushlik taomlarimiz yoki maktab o'quvchilarining yeguliklari BMTning Oziq-ovqat va qishloq xo'jalik tashkiloti (FAO) belgilangan qo'shimcha ovqat normalari asosida tayyorlanadi.

Xalqaro sog'liqni saqlash tashkiloti (VOZ) kasal tarqatuvchi makruhlarni yo'qotish uchun kurashadi va bolalar sog'ligiga g'amxo'rlik qiladi.

Yoshlar qay yoshidan boshlab ishlay olishi va ishlay boshlaganda qanday sharoitlar yaratilishi lozimligi BMTning Xalqaro mehnat tashkiloti (XMT) degan boshqa bir idorasi tomonidan belgilanadi.

BMT nima qilayotgani yoki qayerda ishlayotganidan qat'iy nazar, u butun dunyodagi barcha insonlarning "xavfsizlikda va sha'nini saqlagan holda yaxshiroq yashashlariga" yordam beradi.

Bu kitob Birlashgan Millatlar Tashkiloti va uning faoliyati bilan yaqindan tanishib olishingizga yordam beradi. Dunyoning turli mamlakatlaridan yig'ilgan hikoyalar yordamida bu kitob sizga BMT nima uchun va qay tarzda dunyomiz xavfsiz va yaxshiroq bo'lishiga yordam berishini ko'rsatadi.

Siz ham BMTga o'z majburiyatlarini ado etishida yordam bera olasiz. Ammo buning uchun siz uni yaxshiroq bilishing kerak. Bu kitob sizga bu yo'lda ish boshlashingizga xizmat qiladi.

*Kensaku Xogen,
BMTning kommunikatsiya va
jamoat xabarlar bo'yicha
Bosh Kotibi O'rinbosari*

Birlashgan Millatlar Tashkiloti bilan tanishuv

Birlashgan Millatlar Tashkiloti nima?

Birlashgan Millatlar - bu, mustaqil mamlakatlardan tarkib topgan tashkilotdir. Bu mamlakatlar umumiy tinchlik uchun, kambag'allik va adolatsizlikka qarshi birgalikda ish yuritish maqsadida birlashganlar. BMT 1945-yilning 24-oktabrida tashkil etilgan, o'shanda unga 51 mamlakat kirgandi. Hozir 188 mamlakat BMT a'zosi.

Bilishingiz shart bo'lgan muhim so'zlar:

nizom: tashkilotning maqsadlarini bildiruvchi va tashkilot a'zolarining huquq va majburiyatlarini ta'riflovchi asos tamalar majmui

emblema: narsa yo g'oyaning tasviri ramzi

gumanitar: butun insoniyat manfaatlariga xizmat qiladigan

forum: ijtimoiy masalalarni muhokama qiladigan yig'in

muzokoralar: muammolarni yechishga qaratilgan muhokama

vakil: o'zidan boshqa odamlarning manfaatlarini himoya qilish uchun saylangan odam

qochoq: xavfsizlik, tirikchilik va boshpana izlab o'z mamlakati yoki uyini tashlab ketgan odam

repatratsiya: qochoqlarni o'z yurtiga qaytarish

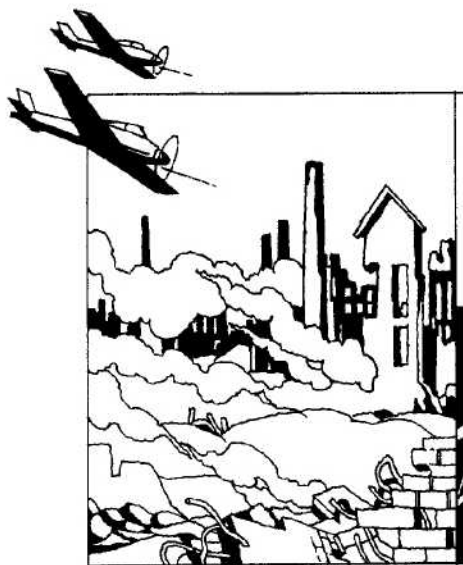
Millatlar birlashuvi nimadan boshlangan?

Biror umumjahon tashkiloti tuzish g'oyasi azob-uqubatlarga to'la Ikkinchi jahon urushi (1939-1945-yy.) kunlarida tug'ildi. 1941-yili AQSh Prezidenti Franklin D. Ruzvelt bilan Buyuk Britaniya Bosh vaziri Uinston Cherchill Atlantik okeandagi chegara chizig'i kemasida xalqaro tashkilot tuzish rejasini ishlab chiqish niyatida uchrashdilar. 1945-yilda ular Yalta shahrida Sovet Ittifoqi (uning bir qismi hozir Rossiya Federatsiyasi deyiladi) rahbari Iosif Stalin bilan uchrashishdi.

Bu uchrashuvda vakillari ko'proq bo'lgan bir anjumanga tayyorgarlik ko'rildi. Anjuman San-Fransiskoda 1945-yil iyunida bo'lib o'tdi. Unda Birlashgan Millatlar Tashkilotining Nizomi qabul qilindi. Nizomda tuzilayotgan tashkilot to'g'risidagi qonun-qoidalar o'rin olgan edi. O'shanda hamma davlat vakillari Prezident Ruzvelt taklifi bilan va uning xotirasi uchun "Birlashgan Millatlar" nomini ishlatish to'g'risida kelishib oldilar. Prezidentning o'zi esa Nizom imzolanishidan sal oldinroq vafot etgandi.

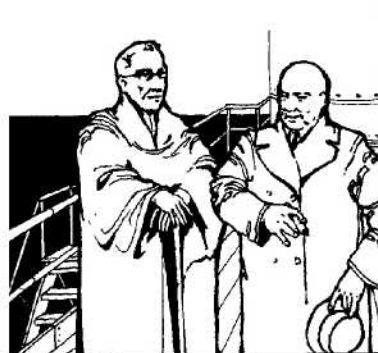
Nihoyat, tashkilot asoschi - a'zolarining ko'pchiligi BMTning Nizomini rasman taniganlaridan so'ng, 1945-yilning 24-oktabrida Birlashgan Millatlar Tashkiloti yuzaga keldi. Shuning uchun ham 24-oktabr - BMTning tug'ilgan kuni - butun dunyo bo'ylab BMT Kuni sifatida nishonlanadi.

BMT tuzilishining qisqacha tarixi

Hammaning og'zida: "Ikkinchi jahon urushi ko'p kulfatlar keltirdi. Biz bunday hodisalar yana takrorlanishini xohlamaymiz", degan gap yurardi.

- Efrika, Uinston, topdim! Biz uni "Birlashgan Millatlar" deymiz.

Franklin Ruzvelt va Uinston Cherrill kelajakda yuz berishi mumkin bo'lgan katta urushlarning oldini olish uchun bir vosita topmoqchi bo'ldilar.

-Allo, Jo. Bizda zap bir g'oya tug'ildi. Kel, bu dahshatli urushlarni yo'q qilish uchun dunyodagi barcha davlatlarning tashkilotini tuzamiz.

-Zo'r topibsan, Franklin ! Ajoyib fikr! Rossiyaga Jo amakiga (Iosif nomining inglizcha talaffuzi, Iosif Stalinga qeyilmoqchi - tarjimon) telefonda qo'ng'iroq qilib, uni ham uchrashuvga taklif qilsang bo'lardi!

Rossiya, Buyuk Britaniya va Qo'shma Shtatlar keyinchalik Birlashgan Millatlar Tashkiloti bo'lgan tashkilotni yaratish rejasini ishlab chiqish uchun Yaltada uchrashdi.

-Quloqni qamotqa keltiradi! Ajoyib fikr! Uinstonni olib Yaltaga kel, bu ishni qanday qilib amalga oshirish to'g'risida maslahatlashib olamiz.

San-Fransisko Tayms

55 MAMLUKAT BIRLASHGAN MILLATLAR
TASHKILOTINING NIZOMINI IMZOLADI.
RUZVELTNING ORZUSI VOQELIKKA AYLANDI

BMTning maqsadi va vazifalari nimalardan iborat?

BMT to'rt asosiy maqsadni o'z oldiga qo'ygan:

1. Butun dunyoda tinchlikni qo'llab-quvvatlash;
2. Mamlakatlararo do'stona munosabatlarini rivojlantirish;
3. Qashshoqlar hayotini yaxshilashga yordam berish va har qanday shaxsning haq-huquqlari va erkinliklariga hurmatni taqdirlash;
4. Shu maqsadlar yo'lidagi davlatlarga yordam beradigan markaz bo'lish.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining shtab-kvartirasi qayerda?

Birlashgan Millatlar Tashkilotining shtab-kvartirasi Nyu-York shahrida.

Hozir BMTning shtab-kvartirasi joylashgan hududda ilgari qushxona, temiryo'l deposi, bir necha eski korxonalar bo'lganligiga sizlar balki ishonmassizlar. Sen keyingi sahifadagi suvratlarga bir qara. Hozir bu yer 1945-yili qanday bo'lganligi ko'rsatilgan. Endi o'ng tomonga qara. Hozir bu yer shunday ko'rinishga ega. BMT shtab-kvartirasining yerlari va binosi xalqaro mintaqadir. Bu gapning ma'nosi shuki, yer bitta davlatga - Qo'shma Shtatlarga tegishli emas, balki, Birlashgan Millatlar Tashkilotining hamma a'zolariga tegishlidir.

Agar siz shtab-kvartiraga ish paytida kelsangiz, Birinch Avenyu (xiyobon) hamma a'zo davlatarning bayroqlari alifbo tartibida tizib qo'lganini ko'rasiz. Birinchi bayroq - Afg'oniston bayrog'i bo'lsa, so'nggisi - nomi lotin alifbosudagi so'nggi harf bo'lmish "z" dan boshlanuvchi Zimbabvening bayrog'idir. Bu bayroq moviy rangda bo'lib, o'rtasida oq emblemasi bor. Emblemada tinclik ramzi o'laroq zaytun novdasi bilan hoshiyaga olingan dunyo xaritasi tasvirlangan. BMTning o'z hududlarini qo'riqlaydigan xavfsizlik xizmati bor. Uning hatto o'z pochta boshqarmasi bor, o'z pochta markalarini ishlab chiqaradi. Bu markalar faqat BMT shtab-kvartirasidan yoki uning Vena bilan Jenevadagi bo'limlaridan jo'natilgan konvertlarga yopishtiriladi.

Butun jahon musavvirlari BMT markalarini tayyorlashga hissalarini qo'shadilar. Marka ishqi-bozlari orasida bu markalarni yig'ish ommaviy tus olgan.

Birlashgan Millatlar Tashkilotida qaysi tillardan foydalaniladi?

BMTda rasmiy til oltita: arabcha, xitoycha, inglizcha, fransuzcha, ruscha va ispancha. Rasmiy uchrashuvlarda vakillar shu olti tildan birida gapirishlari mumkin, vakilning nutqi sinxron tarzda boshqa rasmiy tillarga tarjima qilinadi. BMTning aksar hujjatlari ham shu olti tilda chiqariladi. Ammo BMTda ish ikki tilda-inglizcha va fransuzcha olib boriladi. Bular ishchi tillar deyiladi.

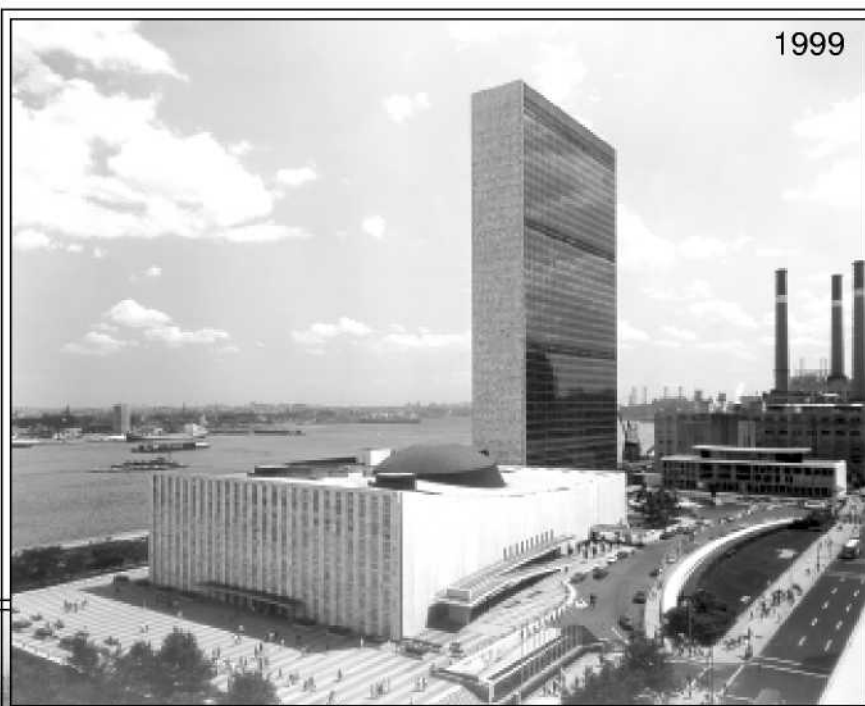
SENING FIKRLARING

- ❖ Kundalik hayotingda BMT senga yordam berganmi. Sen shu haqda nima deb o'ylaysan?
- ❖ Seningcha, BMT qilayotgan eng yaxshi ishlardan uchtasini ayt.
- ❖ BMTga o'xshagan tashkilot bizga nima uchun kerak?

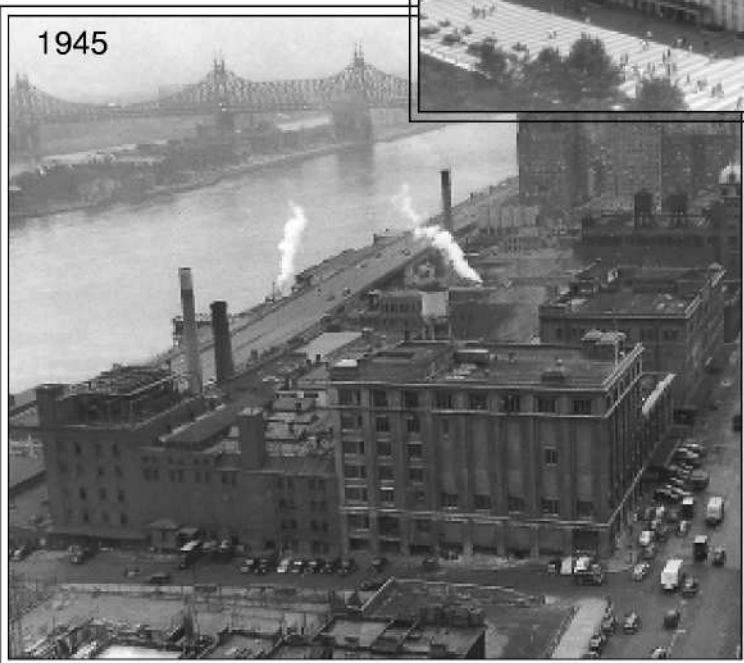
SENING AMALLARING

- ❖ BMTning ishini hammadan yaxshiroq ko'rsatadigan o'nta so'zni yoz.
- ❖ BMTning muhtoj odamlarga ko'rsatayotgan yordami to'g'risida bir xat yoki sh'er yoz (qo'yida bosilgan "Uyga qaytish" hikoyasidan foydalanish mumkin)
- ❖ BMT bayrog'ini yasa va uni sinfingda osib qo'y.

1999

1945

1945-yilda BMT shtab-kvartirasi joylashtirilgan hududda qushxona, temiryo'l deposi va bir qator eski korxonalar joylashgan edi (chapda). Hozir u yerda BMTning binosi qad ko'targan.

BMT HAQIDA MA'LUMOTLAR

1945-yili BMT tashkil etilganda unga 51 a'zo kirgan edi. Hozir ularning soni 185ga yetdi. Faqat boshqa millatlar tomonidan tanilgan mustaqil davlatgina BMTga a'zo bo'la oladi.

BMTning rasmiy madhiyasi yoki qo'shig'i yo'q. Lekin 1970 - yilda mashhur ispan bastakori Pablo Kasals, ingliz shoiri B.X.Odenning BMT sharafiga yozgan madhiyasini bastaladi. U "Birlashgan Millatlar Tashkilotining madhiyasi" deb ataladi.

24-oktabr - BMTning tug'ilgan kuni, BMT Kunidir. BMT shuningdek quyidagi muhim kunlarni ham nishonlaydi:

- ❖ Xalqaro ayollar kuni (8 -mart)
- ❖ Xalqaro atrof muhitini himoya qilish kuni (5-iyun)
- ❖ Xalqaro savodxonlik kuni (8-sentabr)
- ❖ Xalqaro tinchlikni himoya qilish kuni (BMT Bosh Assambleyasining navbatdagi ochilish kuni)
- ❖ Xalqaro qashshoqlik bilan kurash kuni (17-oktabr)
- ❖ SPID bilan umumjahon kurash kuni (1-dekabr)
- ❖ Inson huquqlari kuni (10-dekabr)

BMTning bayrog'i moviy rangli bo'lib, o'rtasida oq emblemasi bor. Unda zaytun novdalari bilan o'ralgan dunyo xaritasi tasvirlangan.

UYGA QAYTISH

Tev Soun bu kunni juda yaxshi eslaydi. 1992-yilning may oyi, tong chog'i edi. Ular deyarli sakkiz yil Kambodja chegarasidagi qochoqlarning vaqtinchalik qarorgohida yashashdi. O'sha kuni ertalab ularni uyga qaytarish uchun avtobusga mindirishdi. Juda cho'zilib ketgan sakkiz yil davomida 2-sonli Maydon nomi bilan tanilgan, qochoqlar uchun ajratilgan qarorgoh unga uy bo'ldi.

Soun BMT tinch yo'l bilan tartibga solish asosida vataniga qaytarilgan 360 ming kambodjalik repatriantlardan biri edi. Uning yurti 11 yildan ortiq vaqt davomida ikkiga bo'lingan holda yashadi, bir-biri bilan yovlashib qolgan guruhlar bir-birlari bilan uchrashdilar. Minglarcha odamlarni o'ldirdilar, undan han ko'prog'i yurtini tashlab ketishga majbur bo'ldi. 1992-yilning mart oyida bir necha oylik muzokaralardan keyin BMT Kambodjada o'z tinchlik missiyasini tashkil etdi.

BMT o'z maqsadiga erishish uchun qochoqlarni o'z vataniga qaytarish bilangina kifoyalanmadi. Turli hukumat idoralarini tuzdi, ularning ishlarini kuzatdi, urushda buzilgan ko'priklar va yo'llarni tikladi va nihoyat, hukumat saylovlarini tashkil etdi.

Bu juda qiyin vazifa edi. Buni ado etish uchun BMT juda katta tinchlik o'rnatish operatsiyalarini bajardi. Bu ishda dunyodagi turli mamlakatlarning 22 mingdan o'tiq harbiy va noharbiy kishilari qatnashdilar.

Eng murakkab muammolardan biri Soun singari qizlarning omon qolishini ta'minlash edi. Avvalboshda har bir qochoq oilasi, imkon boricha, yer va pul-mablag' yordami oldilar. Ba'zilarga imorat solish uchun qurilish ashyolari berildi. Dehqonchilik qilmaydigan kishilar esa, kichikroq bir ishning boshini tutib olishlari uchun, ozroq pul bilan ta'minlandilar. Boshqalar kasb-hunar egallash imkonini qo'lga kiritdilar.

Sounning o'zi uchun ovqat topishdan katta muammo yo'q edi. Qochoqlar qarorgohida uni BMT va tashkilotlar ta'minlardi. Endi unga kim madad beradi?

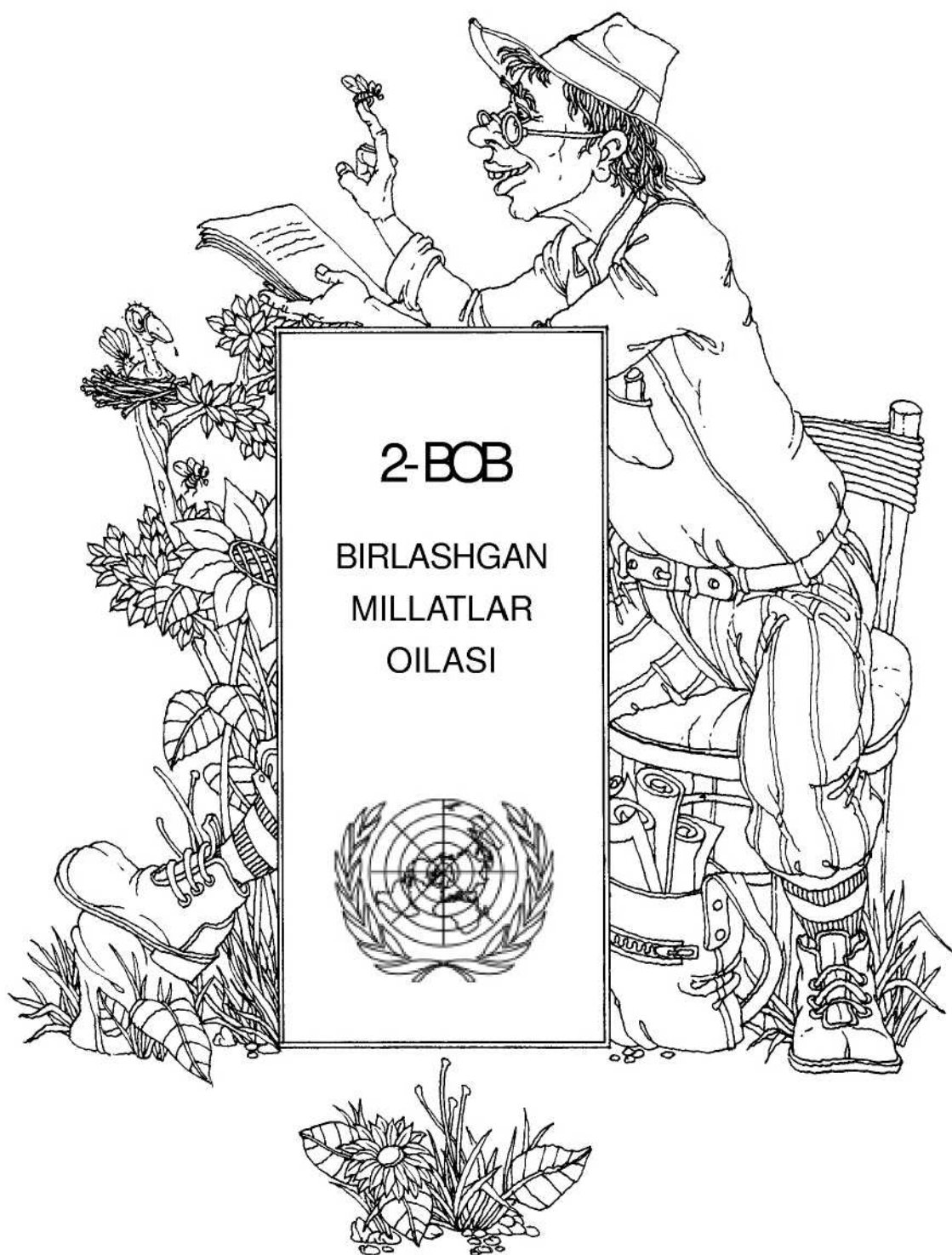
Shunda unga yana eng muhtoj odamlar uchun oziq-ovqat punktlari tashkil etgan BMT yordam qo'lini cho'zdi. Shuningdek, quduq qazish, yo'l tuzatish, maktab qurish singari ishlari uchun ham odamlarga oziq-ovqat berilardi.

1993-yil may oyida BMT Kambodjada milliy saylovlar tashkil qildi. Bu, erkin va adolatli saylovlar edi. Unda ro'yxatga olingan 80 foiz saylovchilar ishtirok etdilar. Soun uchun bu birinchi saylov bo'ldi.

Soun endi Kambodja ham, o'zi ham uzoq va og'ir yo'lni bosib o'tishlari kerakligini yaxshi biladi. Ammo endi bundan buyog'iga gap ularning o'zlarida qolgan.

(BMT materiallari asosida)

BUTUN OLAMDAN KELGAN ROST XABARLAR

Kichik bir mo'jiza

Mariann Sharnberg BMT missiyasi tarkibida Keniyada ishlar edi. U ishga kelgan dastlabki kunlardayoq Makaye Hassan e'tiborini tortdi. Bu 28 yoshli ayol qo'shni Keniya hududidan, BMTning Liboyadagi qarorgohiga besh bolasi bilan piyoda 100 kilometrcha yo'l bosib kelgan edi. Makaye qarorgohiga yetib keldi-yu, Mariann bilan ko'risha turib uning quchog'ida hushidan ketdi.

Mariann Somalidan kelgan qanchadan-qancha erkak, xotin va bolalarni ko'rgan edi, ular urushda vayron bo'lgan uylarini tashlab, yegulik va boshpana dardida Keniyaga kelgandilar. Makaye ham urushdan qochib keldi. Oldiniga bu uzoq yo'lda eri ham u bilan birga edi. Ammo yo'lda odamlar uning erini o'ldirishdi, so'ng tuyalarini ham tortib olishdi.

Makaye qarorgohida o'ziga kela boshladi, ammo uyi va oilasidan ayrilganiga chidayolmay qattiq qayg'urar, o'lib qo'yaqolgisi kelar edi. Mariann nimadir qilmasa bo'lmasligini sezib turardi. U, Makayening bir singlisi borligini va urushdan bezib Somalidan qochib ketganini bilar edi. "Agar Makayega singlisini topishda yordamlashmasam, o'zini bir oz yengil his qilarmidi", - deb o'yladi u. Va bir kuni boshqa qochoqlardan Makayening singlisi ham chegaraga kelishga urinayotganini eshitib qoldi. Mariann uni topishga ahd qildi.

Makayening katta o'g'li, 10 yashar Hassanni ham o'zi bilan birga olib, Mariann mashinada 18 km yo'l bosdi. U yerda necha o'n minglab qochoqlar chegaradan o'tishga navbat kutishadi. "Menga Makayening singlisi kerak. Uning ismi Xararo. U shu yerdami?" - Mariann qochoqlar to'dasini yora-yora shunday deya, qichqirib - jar solib borardi. Oradan o'n daqiqa o'tar - o'tmas Mariann olomon orasidan chiqib kelayotgan ayolni ko'rdi - bu Makayening singlisi Xararo edi. Mariann ishi shunchalik o'ng kelganiga ishonalmas edi.

Mariann Xararoni, uning eri va besh bolasini BMTning Liboyadagi qarorgohiga olib ketdi. Butun oila Makayening karavoti atrofiga to'plangan payti unutilmas lahzalar bo'ldi. "Mana singling, - deb pichirlardi Mariann. - "Endi sening oilang bor. Sen yashashing kerak. Iltimos qilaman, o'lma endi".

Deyarli bir mo'jiza yuz berdi. Mariann uning singlisini topdi. Tug'ishganlar bir-birini topdi, oila qayta tiklandi. Bu, Makayeda umid uyg'otdi: ha, turmush yaxshilanadi, kelajak yorug' bo'ladi... Makaye sog'ayib ketdi.

(BMT materiallari asosida)

Birlashgan Millatlar oilasi

BMTning tarkibiy qismlaridan eng asosiylari qaysilar?

Eng muhim soʻzlar

maxsus agentlik : BMTning muayyan ijtimoiy xizmatlarini ado etuvchi idorasi yoki tashkiloti

delegatsiya: biror mamlakat yo tashkilotning manfaatlari yo'lida harakat qiluvchi va o'sha mamlakat yo tashkilotga vakillik qiluvchi insonlar guruhi; delegatsiyaga elchi boshchilik qiladi

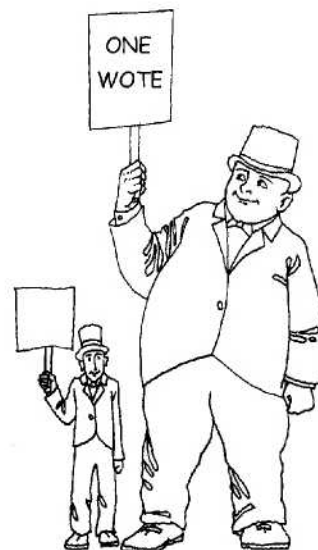
Qaror: ma'lum bir masala bo'yicha bir guruh odamlar yoki mamlakatlar tomonidan qabul qilingan xulosa

hukm: sud xulosasi

BMTning oltita idorasi bor, ya'ni tarkibiy qismlari asosan oltita:

- ❖ Bosh Assambleya
- ❖ Xavfsizlik Kengashi
- ❖ Iqtisodiy va ijtimoiy Kengashi
- ❖ Vasiylik bo'yicha Kengashi
- ❖ Xalqaro sud
- ❖ Kotibiyat

Bu idoralar BMTning Nyu-Yorkdagi shtab-kvartirasida joylashgan. Faqatgina Xalqaro sud idorasi Niderlandiyaning Gaaga shahridadir.

Bosh Assambleyaning tutgan o'rnini qanday?

Bosh Assambleya - BMTning asosiy idorasidir. BMTning barcha a'zolari muhim deb topgan har qanday masalani muhokoma qilish uchun ular Bosh Assambleyaga yig'iladilar va o'sha masala bo'yicha bir qarorga keladilar. Hamma muhim masalalar bo'yicha qaror uchdan ikki ovoz bilan qabul qilinadi, boshqa masalalar bo'yicha ko'pchilik ovozning o'zi yetarlidir. Bosh Assambleyaning qarorlarini BMT a'zolariga majburan bajartirish mumkin emas, ammo bu qarorlar aslida dunyo mamlakatlarning umumiy fikrini ifodalaydi. Assambleya bir yilda bir marta yig'iladi, kamida uch oy davom etadi. Favqulodda majlislar istalgan vaqtda chaqirilishi mumkin.

Bosh Assambleyada har bir a'zo bir ovozga egadir. Bu qoida katta mamlakatlarga ham, kichik mamlakatlarga ham birday tegishlidir. Masalan, Xitoyda bir milliarddan ortiq odam yashaydi, ammo bir ovozga ega. BMTning eng kichik a'zosi Palau mamlakatida bor-yo'g'i 17 ming odam yashaydi, shunga qaramay bu mamlakat ham bir ovozga egadir.

Xavfsizlik Kengashining tutgan o'rnini qanday?

Bosh Assambleya xalqaro ahamiyatga ega bo'lgan har qanday masala bilan shug'ullansa, Xavfsizlik Kengashi faqatgina urush va tinchlik masalalarini muhokama qiladi. BMTning hamma a'zolari Xavfsizlik Kengashi qarorlarini qabul qilish va bajarish borasida kelishib olganlar.

Xavfsizlik Kengashiga o'n besh a'zo kiradi. Ularning beshtasi doimiy a'zodir. Bu Xitoy, Fransiya, Rossiya Federatsiyasi, Birlashgan Qirollik va Qo'shma Sh-tatlardir. Doimiy bo'lmagan bosqa a'zolari Bosh Assambleya tomonidan turli mintaqalardan ikki yillik muhlatga saylanadilar. Xavfsizlik Kengashi yilning istalgan vaqtida, zarur bo'lsa, kechasi yoki kunduzi ham majlis qila oladi.

Xavfsizlik Kengashida ovoz berish tartibi Bosh Assambleyada ovoz berishdan farqlanadi. Qaror qabul qilinishi uchun uni to'qqiz a'zo yoqlab ovoz bermog'i zarur, lekin shunda ham doimiy a'zodan biri qarorga "qarshi" ovoz bersa (bu hol "veto" deyiladi) qaror qabul qilinmaydi.

*BMT o'z
moddiy
boyliklarining
80 foizini
qashshoq
mamlakat-
larga yordam
ko'rsatish
uchun
sarflaydi.*

Iqtisodiy va Ijtimoiy Kengashning tutgan o'rnini qanday?

Iqtisodiy va Ijtimoiy Kengash qisqartirilib EKOSOS deyiladi (bu-Kengashning ruscha nomidan olingan qisqartmadir, o'zbekchasini IQIJKEN deb olinsa to'g'ri bo'ladi). U qashshoqlik, savdo-sotiq, atrof muhiti va sanoatlashtirish kabi masalalar bilan shug'ullanadi.

Kengash, shuningdek, aholi miqdori, ayollar va bolalar hayotining shart-sharoitlari, uy-joy muam-molari, irqiy kamsitish, jinoyatchilik, yoshlar va oziq-ovqat masalalari bilan ham shug'ullanadi. EKO-SOS sog'liqni saqlash, ma'lumot berishni yaxshilash borasida takliflar ham beradi, inson huquqlari va erkinliklarini hurmatlash yo'lidagi harakatlarni esa rag'batlantiradi.

EKOSOSga 54 mamlakat kirgan. Ularning bari Bosh Assambleya tomonidan uch yillik muddatga saylanadi. Kengash odatda yiliga bir marta yig'iladi va uning qarorlari ko'pchilik ovozi bilan qabul qilinadi.

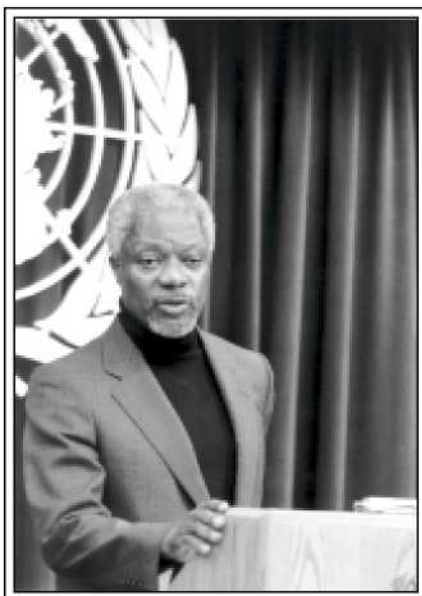
EKOSOS ko'pdan ko'p hay'atlar, maxsus agentliklar bilan bir dastur asosida ish olib boradi. Ular ma'lum loyihalarni hayotga joriy qilishda yordam beradilar. Masalan, BMTning oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti - FAO-maxsus agentlik hisoblanadi. Bu tashkilot mamlakatlarga oziq-ovqat mahsu-lotlari ishlab chiqarishni yaxshilashda yordam beradi. BMTning Bolalar fondi - YUNISEF - butun dun-yo bo'ylab bolalarga yordam ko'rsatish uchun tashkil etilgan dastur hisoblanadi. BMTning taraqqiyot dasturi - PROON - qashshoq mamlakatlarga qashshoqlik va ochlikni yengib olishda ko'mak beradi.

Vasiylik bo'yicha Kengashning tutgan o'rnini qanday?

BMT endigina tashkil etilgan paytlarda dunyoning ba'zi bir mintaqalarida odamlar o'z milliy hukumatlarini yaratish erkinligiga ega emasdilar. Bunday mintaqalarning bir qanchasi BMT himoyasiga olingan, ular BMT vasiyligi ostidagi hududlar deb nomlanadi. Vasiylik bo'yicha Kengash BMTning tarkibiy bir qismi sifatida tashkil etilgandi va bu hududlarda yashovchi odamlarga o'z milliy idora shakllarini tanlashida yordam ko'rsatar edi. Bugungi kunda BMT vasiyligi ostidagi barcha hududlar yo mustaqil davlat bo'lib ketishdi yoki boshqa mustaqil davlatlarga qo'shilishdi. Shu sababli Vasiylik bo'yicha Kengash endi muntazam yig'ilmaydi.

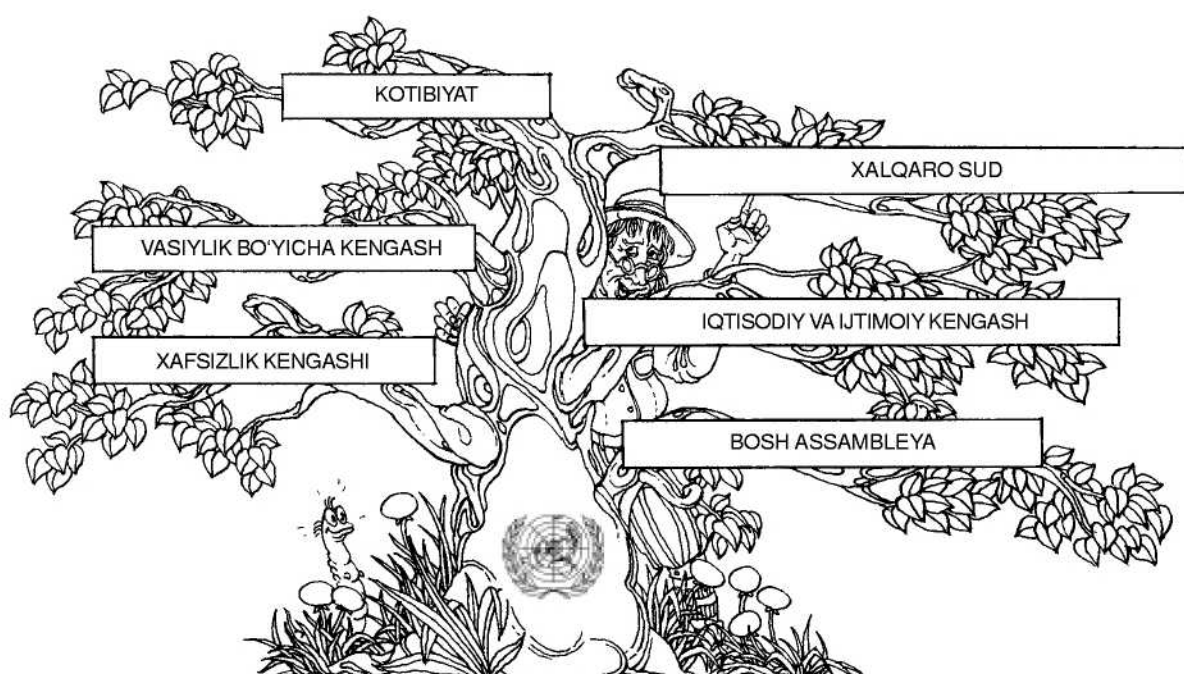
Xalqaro sudning tutgan o'рни qanday?

Xalqaro sud turli shikoyatlarni ko'rib chiqadi va o'z qarorini chiqaradi. Ammo uning odatiy sudlardan farqi bor. Xalqaro sudda ayrim shaxslar emas, faqatgina mamlakatlar ish qo'zg'atishi mumkin. Agar mamlakat masala Xalqaro sud tomonidan ko'rib chiqilishiga rozi bo'lsa, u holda o'sha mamlakat sudning qaroriga albatta bo'ysinishi kerak bo'ladi. Sud Niderlandiyaning Gaaga shahrida yig'iladi. Unda Bosh Assambleya va Xavfsizlik Kengashi tomonidan saylangan 15 sudya qatnashadi. Bir mamlakatdan faqat bir sudya qatnasha oladi. Qaror qabul qilinishi uchun to'qqiz sudyaning rozilik berishi talab qilinadi.

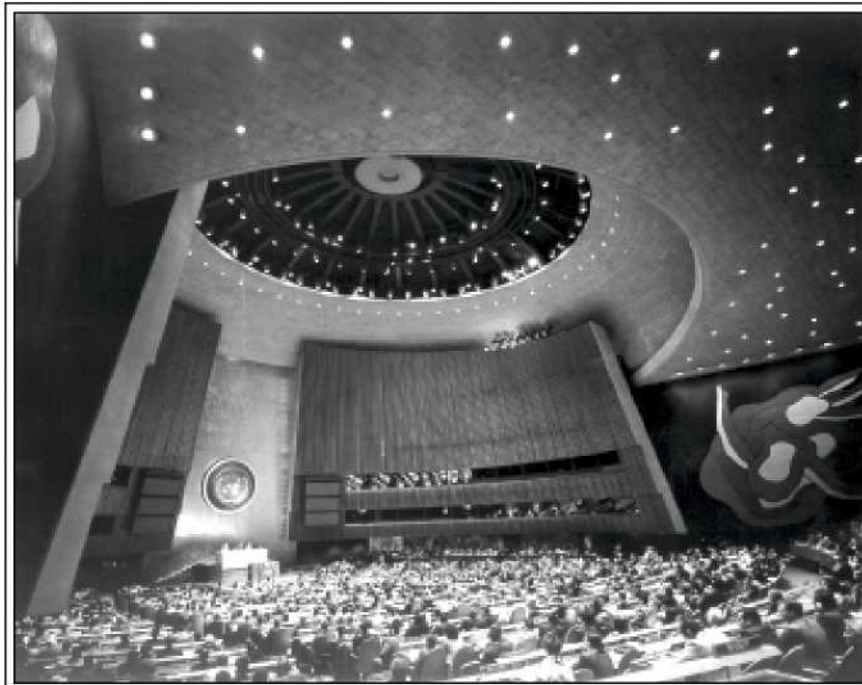
BMT Kotibiyatining tutgan o'рни qanday?

BMTning Nyu-Yorkdagi shtab-kvartirasida va butun dunyoda ishlayotgan xodimlari BMTning Kotibiyatini tashkil etadi. Kotibiyatga Bosh Kotib rahbarlik qiladi. BMTning kundalik ishlarini ado etuvchi Kotibiyat xodimlarining hammasi Bosh Kotibga yordam berishadi. Kotibiyatda tadqiqotchilar, adliyaviy va siyosiy masalalar bo'yicha ekspertlar (maxsus mutaxassislar), muharrirlar, iqtisodchilar va boshqa mutaxassislar ishlashadi va ular BMTning boshqa sho'balari uchun turli hisobot va axborotlar tayyorlashadi. Bu odamlar o'zlari tug'ilib o'sgan mamlakat uchun emas, BMTga a'zo davlatlarning hammasi uchun ishlaydilar va xalqaro fuqarolik xizmatchilari deb yuritiladilar.

Bu har qanday mamlakat vakili so'zga chiqishi mumkin bo'lgan Bosh Assambleya

SENING FIKRLARING

- ❖ Makaye va unng oilasiga BMTning qaysi bo'limi yordam berdi?
- ❖ Makaye va uning oilasiga yordam berish uchun pul qayerdan olingan? (Ayta qolaylik: quyiroqdagi BMT haqida ma'lumotlarga qara)
- ❖ Agar sen Makayening 10 yashar o'g'li Hasann bo'lganingda BMT senga nima qilishini xohlarding?

SENING AMALLARING

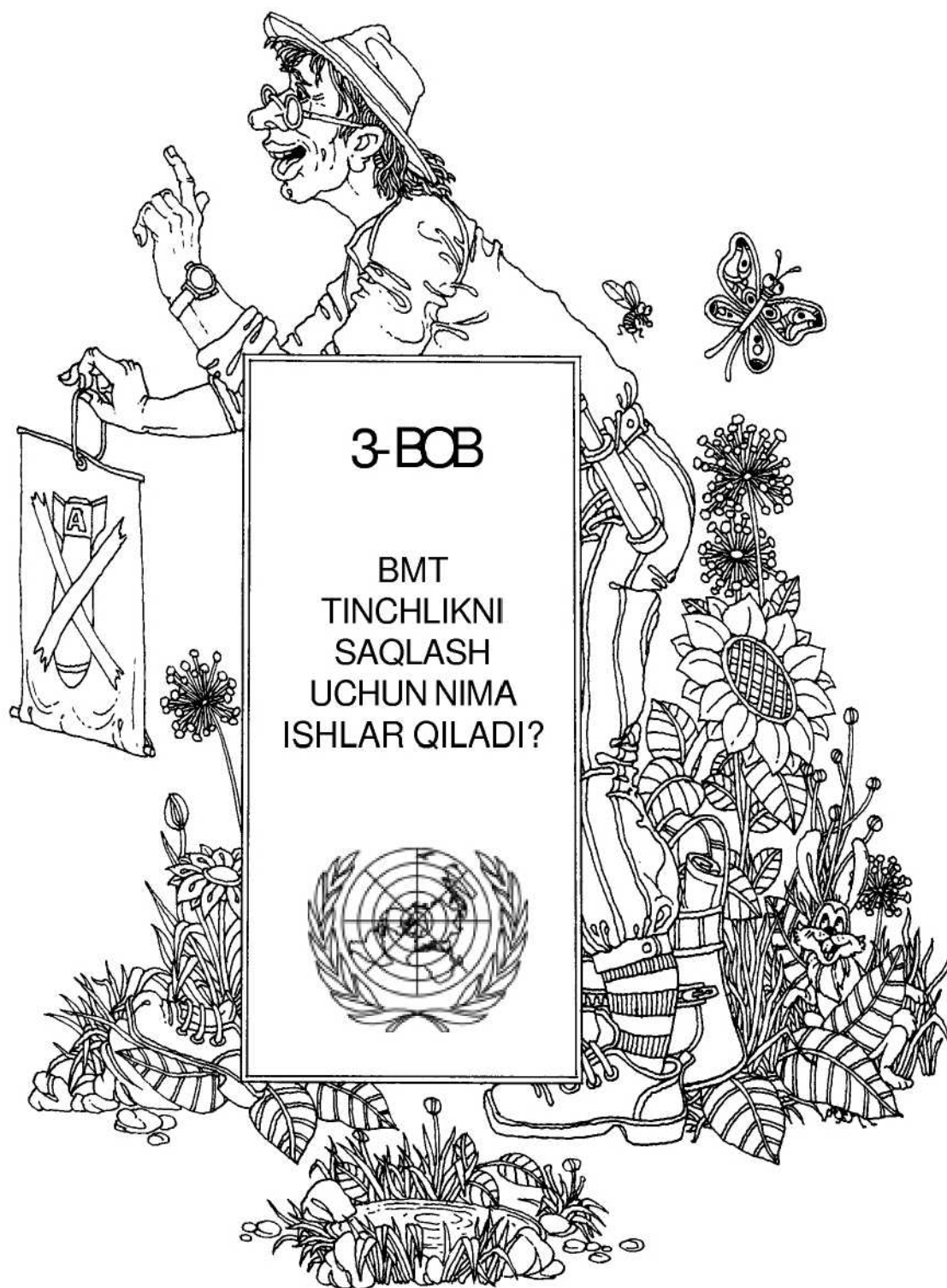
- ❖ BMT bo'limlarining o'zaro aloqalarini ko'rchatuvchi bir jadval tuz.
- ❖ BMT qashshoq mamlakatlarga yordam ko'rsatish uchun yiliga 4,5 milliard dollar sarflaydi. BMT bu pulni seningcha nimalarga sarflashi kerakligi to'g'risida o'z fikrlaringni daftarchangga yozib bor.
- ❖ Sening tumaningda uysizlar bormi? Tumaningda mehribonlik uylari bilan aloqa o'rnat. Sen bu muhtoj oilalarga nima qila olishing mumkinligini bilib ol.

BMT HAQIDA MA'LUMOTLAR

BMTga 188ta a'zo mamlakatning hammasi BMT qilayotgan ishlarning haqini to'laydi. BMT boshqa hech qanday daromad manbaiga ega emas.

1945-yilda dunyodagi odamlarning yarmi boshqa mamlakatlar nazorati ostidagi mamlakatlarda yashar edi. Mustamlaka deb nomlanuvchi bu mamlakatlarni Buyuk Britaniya, Fransiya, Ispaniya, Portugaliya singari bir qism qudratli davlatlar idora qilar edi. BMT 80dan ziyod sobiq mustamlakalar o'z mustaqilligini qo'lga kiritishga yordam berdi. Endilikda faqat 1,5 million kishi qaram hududlarda yashaydi.

BUTUN OLAMDAN KELGAN ROST XABARLAR

Quoldan yasalgan ... qo'l

ELBA GARSIIYA o'zini omadli deb hisoblaydi. U Nigaragua chegarasida, Gondurasda bir nimalar sotar edi, bir kuni Nikaraguaning hukumat qo'shinlari bilan qo'zg'olonchi tuzilmalar o'rtasida otishma bo'lganida yaralandi, natijada bir qo'lidan ayrildi. Keyinchalik u uyiga yangi - yasama-qo'l bilan qaytdi.

Yasama qo'l, yasama oyoq - noyob hodisalar emas. Gondurasdagi Umumjahon rehabilitatsiya Markazi yuzlab odamlarni bunday yasama-qo'l-oyoqlar bilan ta'minlangan. Ammo Elbaning ulushiga tushgan qo'l antiqaroq edi: u ishdan chiqqan miltiq qismlaridan qilingan edi, u miltiqni esa o'z navbatida BMTning tinchlik o'rnatuvchi kuchlari qo'zg'olonchilardan tortib olgandi.

BMTning Markaziy Amerikadagi kuzatuvchilar guruhi (ONUKA) 1989-yilning noyabrida tuzilgan bo'lib, minglarcha Nikaragua qo'zg'olonchilarini quolsizlantirishi kerak edi. Quolsizlantirish tugallanganda ONUKA ixtiyorida bir olam qurol yig'ilib qoldi. Shunda u o'n tonna keladigan bu eski qurollarni Gondurasdagi Umumjahon rehabilitatsiya Markaziga in'om etishga qaror qildi. Markaz bu qurollardan yasama qo'l-oyoqlar qilishda foydalandi. Elba birinchilardan bunday qo'lga sazovar bo'ldi.

AK-47 miltig'idan olingan temir tayoqcha Elbaning yasama qo'li uchun ilgak bo'ldi. Elba uni ishlatishni o'rganib olguncha bir necha hafta mashq qildi.

Qizaloq o'zicha xursand edi. "Buni qarang-a, kim o'ylabdi deysiz, meni yaralagan miltiqdan menga yangi qo'l qilishdi-ya",-deydi Elba.

(BMT materiallari asosida)

BMT tinchlikni qo'llab-quvvatlash uchun nima ishlar qiladi?

ENG MUHIM SO'ZLAR

quolsizlantirish: quolni tortib olish

muloqot: ikki yoki bir necha kishi o'rtasida bo'lib o'tgan suhbat

o'tni to'xtatish: harbiy harakatlarni yoki qurolli to'qnashuvlarni to'xtatish

embargo: savdo-sotiqni yoki davlat buyurtmalarini cheklash va yo to'xtatib qo'yish

ko'pmillatli: ko'p mamlakatlardan iborat

BMT tinchlik manfaatlari uchun qanday ishlaydi?

BMT Umumjahon forumi hisoblanadi va u yerda mamlakatlar eng murakkab muammolarni, shu jumladan urush va tinchlik masalalarini ko'tarib chiqishlari va muhokama qilishlari mumkin. Hukumat rahbarlari va ularning muxoliflari bir-birlari bilan bir bitimga kelishlari uchun muloqot uyushtiriladi. Ko'pincha bunday muloqotlar ziddiyatlarni tinch yo'l bilan hal qilinishiga olib keladi. Bosh kotib, o'zi yoki o'z vakili orqali ko'p hollarda bunday muloqotlarning tashabbuskori bo'ladi.

Agar bunday vosita yordam bermasa, BMT boshqa chora qo'llaydi. Masalan, Bosh Assambleya hamma manfaatdor mamalakatlarni ziddiyatni yumshatishga chaqirishi mumkin. Ko'p mamlakatlar BMTdagiday birgalikda fikr bildirsalar, qolgan mamlakatlar ularga quloq soladilar. Bordini, bunday tadbir ham ziddiyatni bartaraf etolmasa, u holda Xavfsizlik Kengashi o'sha mamlakatni qo'llash maqsadida tinchlik o'rnatish operatsiyalarini tashkil etishi va ziddiyatni tinch yo'l bilan hal qilishda yordamlashishi mumkin.

Tinchlik o'rnatish operatsiyasi nima?

Tinchlik o'rnatish operatsiyasi - bu, mamlakatlar yoki uyushmalar o'rtasidagi muammolarni hal qilish uchun BMT qo'mondonligi ostida ko'pmillatli kuchlardan foydalanish demakdir. Tinchlik o'rnatish kuchlari faqatgina urushayotgan mamlakatlar yoki uyushmalarning roziligi bilan va Xavfsizlik Kengashining ko'magi ostida kiritilishi mumkin.

Tinchlik o'rnatish operatsiyasini kasalxonadagi tibbiy hamshira ishiga qiyoslash mumkin. Agar sen kasalxonaga operatsiyaga yotgan bo'lsang, tibbiy hamshira sening haroratingni o'lchaydi, ahvolingni engillatish uchun dori-darmon beradi. Shuningdek, u sening ahvoling yomonlashmayotganini aniq bilish uchun ba'zi analizlar (tadqiqiy tekshiruvlar) ham qiladi. Sen tayyor bo'lganingda sening muammoying bilan mashg'ul bo'lgani jarroh keladi. Tinchlik o'rnatuvchilar tibbiy hamshiralari singari ahvolni nazorat qilib borishga yordamlashadilar. Agar urushayotgan tomonlarning armiyalari harbiy harakatlardan tiyilib tursalar, BMT ularning boshliqlarini tinchlik masalalari muhokamasiga taklif qiladi.

BMTning armiyasi yoki qurolli kuchlari yo'q. BMT ishga soladigan politsiya va qurolli kuchlarni BMTga a'zo davlatlar berishadi. Qurol va texnikani ham shu davlatlar taqdim etishadi. BMTning tinchlik o'rnatuvchilarini "moviy kaskalar" deyishadi, chunki faqat o'zini himoya qiladigan bu askarlar moviy kaska kiyishadi. BMTning qurolsiz kuzatuvchilari esa moviy beret kiyishadi.

Ilgari tinchlik o'rnatuvchilari asosan urushayotgan mamlakatlar orasida tinchlikni qo'llab-quvvatlash uchun qo'llanilar edi. Endilikda esa, ko'p mamlakatlarda ichki urushlar boradi. Bunday hollarda BMT urushayotgan guruhlar o'rtasidagi ziddiyatni bartaraf qilish yo'llarini taklif etadi va ulardan buni muhokama qilishni so'raydi va urushdan zarar ko'rgan odamlarga gumanitar yordam beradi.

Agar biror mamlakat BMT qaroriga bo'ysinmasa nima bo'ladi?

U holda BMT navbatdagi chorasini qo'llaydi. Birinchidan, masala Xalqaro sudga qo'yilishi mumkin va sud o'z hukmini chiqarishi mumkin. Ikkinchidan, agar biror mamlakat tinchlikni buzayotgan bo'lsa yoki tahdid solayotgan bo'lsa va yo kuch ishlatib zo'ravonlik qilsa, unga qarshi iqtisodiy va boshqa sanksiyalar qabul qilinadi. Ayrim hollarda Xavfsizlik Kengashi kuch ishlatishga ham ruxsat berishi mumkin, ammo bunday tadbirlardan odatda tinchlik vositalari hech qanday natija bermaganidan keyin foydalaniladi. Masalan, 1990-yilda Iroq, Quwaytni bosib olib, uning hududidan chiqib ketishga ko'nmagandan keyin, Xavfsizlik Kengashi Iroqni Quwaytdan chiqib ketishga majburlash uchun BMTga a'zo davlatlarga "hamma zaruriy choralarni" qo'llashga ruxsat berdi.

1988-yilda BMTning tinchlik o'rnatuvchi kuchlari tinchlik sohasidagi Nobel mukofoti bilan taqdirlandi. BMT bu mukofotga olti marta muvassar bo'ldi.

BMT tinchlikni saqlash uchun yana nimalar qiladi?

Tinchlik o'rnatish - BMT qiladigan birdan-bir ish emas. Qurolli to'qnashuvlar chog'ida yoki undan keyin BMT qochoqlar yoki boshqa yerlarga joylashtirilgan kishilar o'z yulariga qayta olishlari uchun yordam ko'rsatadi. Shuningdek, yerni minalardan tozalash, yo'llarni va ko'priklarni ta'mirlash bilan ham shug'ullanadi. Iqtisodiyotni tiklashda iqtisodiy va texnikaviy yordam beradi. Bundan tashqari, saylovlarni nazorat qiladi va mamlakatda inson huquqlariga rioya qilinayotgani yo rioya qilinmayotganini tekshiradi. Tinch qurilish nomi bilan tanilgan bu jarayon 60dan ortiq mamlakatga demokratik hukumat barpo etishda yordam berdi. BMT ayni chog'da mamlakatlarning o'z harbiy kuchlarini qisqartirib, qurolsizlanishga urinishlarini ham rag'batlantiradi. Ba'zi bir tinchlik o'rnatish operatsiyalari chog'ida harbiy qurollar parchalandi va yo'qotildi.

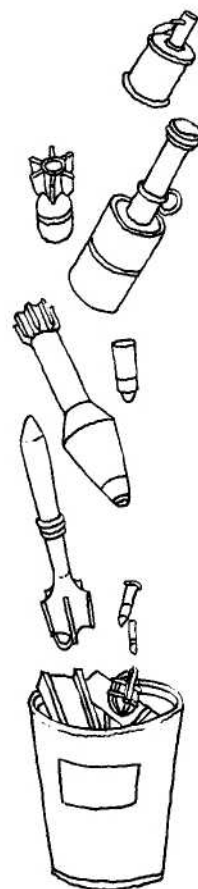
SENING FIKRLARING

- ❖ Nima uchun Elba Garsiya o'zini omadli deb o'ylaydi?
- ❖ Yasama qo'l - oyoqdan tashqari, eski quoldan yana nimalar qilish mumkin?
- ❖ Nima deb o'ylaysan, BMT urush borayotgan mamlakatlarga yana qanday yordam ko'rsata olishi mumkin?

SENING AMALLARING

- ❖ "Tinchlik askarlari" (tinchlik o'rnatuvchilarni shunday deb atashadi) bilan oddiy askarlarning uch farqini sana.
- ❖ O'zingizning kichik guruhlaringiz orasida yuz bergan biror kelishmovchilik yoki bahsni muhokama qiling. Keyin navbati bilan bir do'stingizni "tinchlik o'rnatuvchi kuch" deb tayinlang, u bahsning sabablarini o'rgansin va uni yechish yoki bahsdan qochish yo'lini o'ylab topsin.
- ❖ "Nima uchun mamlakatlar qurolsizlanishi va o'z harbiy kuchlarini qisqartirushi kerak?" degan mavzuda nutq yoz va shu nutq bilan sinfdoshlaringga murojaat qil.

NIKARAGUADAGI SAYLOVLARNI KUZATIB TURISH

Erkin va adolatli saylov odamlarga o'zlari xohlaganday hukumatni tanlash imkonini beradi. BMT ko'pincha saylovlarni kuzatib turish va uning adolatli o'tishini ta'minlash uchun odam yuboradi. Bu, o'z navbatida, xalq hokimiyati yoki demokratiya o'rnatishga yordam beradi.

BMTning telerahbari sifatida Stiv Faytxaus BMTning ko'plab qilgan ishlarini yoritgan edi, ammo Nikaraguadagi 1990-yilgi saylov hammasidan ham qiziqarli bo'ldi. Uzoq yillar davom etgan fuqarolar urushidan keyin Nikaragua BMTda saylovlarni kuzatib turish uchun nazoratchilarni taklif qildi. Bunday kuzatuv saylov yakunlarini hammaga tan oldirish uchun juda zarurdir.

BMT nazoratchilari Nikaraguada nima qilishdi? Mana Stiv tuzgan ishlar ro'yxati:

- ❖ Yarim kechasi vulqon yonbag'rida turgan furgon (usti yopiq mashina)dan ovozlari hisobini radio orqali eshittirib turdilar.
- ❖ O'lis tumanlardagi maktablarning polida qopko'rpalarda tunadilar.
- ❖ Elektr chiroqlari o'chirib qo'yilgan paytlarda saylov bo'limlari ovoz hisoblashni davom ettirishlari mumkin bo'lsin uchun ularga proyektorlar tutib turildi.

"Bu - nazorat guruhi Nikaraguadagi tarixiy kuzatuv vaqtida qilgan ko'p ishlarning faqatgina uch ko'rihi xolos", - deydi Stiv.

Saylov kuni BMT nazoratchilari saylov bo'linmalari ochilishidan oldin tegishli joylarda bo'lish maqsadida tongotardan oldin turishdi. Ular saylov bo'linmalarida saylov boshlanishini kutib turgan nikaragualiklarning uzun navbatiga duch keldilar. Saylovlar bitgandan keyin BMTning nazoratchilar guruhi ovozlari hisobini kuzatib turish uchun tanlangan bo'linmalarga tarqalib ketdilar. BMT nazoratchilari qatnashganligi tufayli zo'rlash harakatlari juda oz bo'ldi. Saylov natijalari - muxolifatning g'alabasi - e'lon qilinganda buni hamma qabul qildi.

Bu ayni chog'da Nikaragua xalqining ham g'alabasi edi. Ko'p yillik zo'ravonlik, kuch ishlatish, qonunsizliklardan so'ng, nihoyat, ular ham tinchlik - barqarorlik yo'lga chiqib oldilar.

(BMT materiallari asosida)

BMT HAQIDA MA'LUMOTLAR

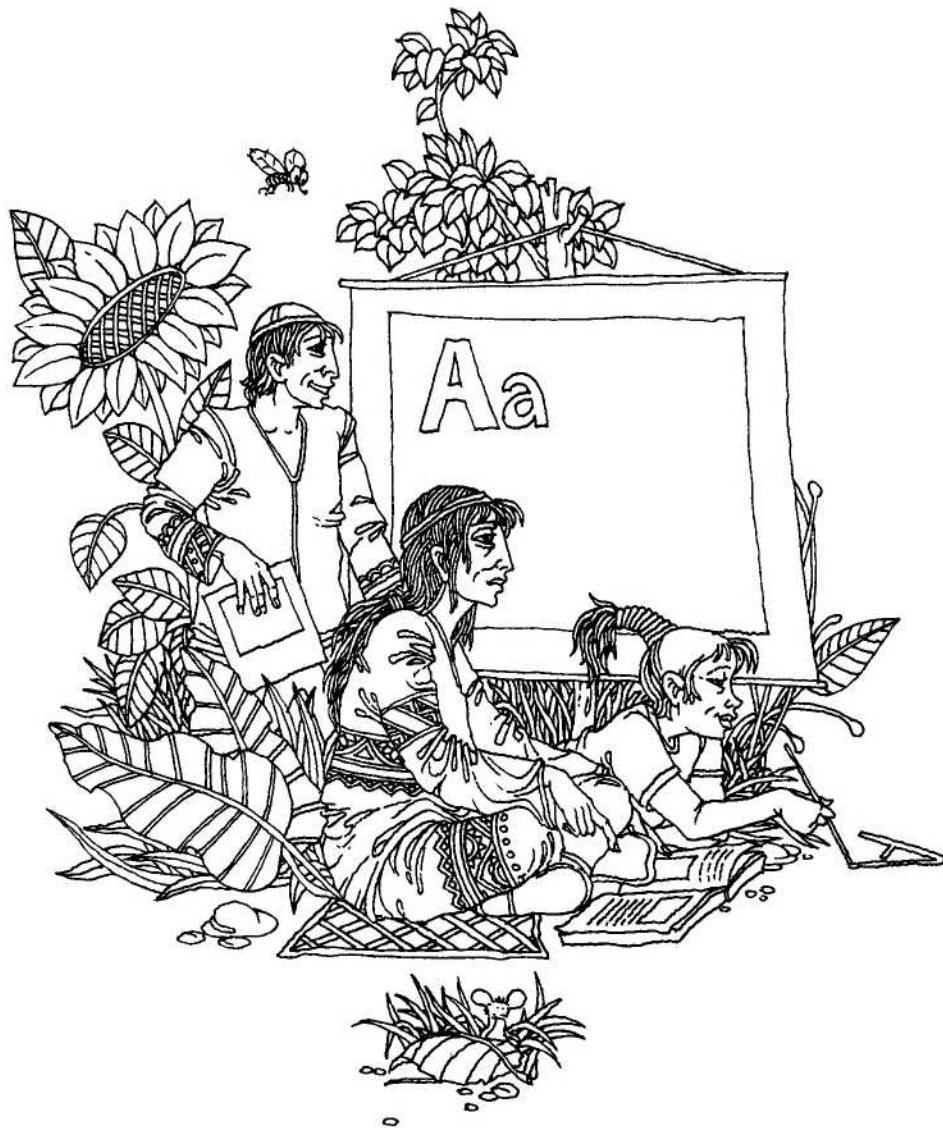
1948-yildan 1998-yilgacha BMT 48ta tinchlik o'rnatish operatsiyasini o'tkazdi. BMT kuchlari qatorida 750 ming harbiy va politsiyachi grajdanlar xizmat qildilar. Tinchlik o'rnatuvchilardan 1500 nafari halok bo'ldi. Shuningdek, ularning safida minglarcha oddiy noharbiy shaxslar xizmat qildilar.

BMT ko'pdan ko'p mamlakatlarda, shular qatori Kambodja, Salvador, Gvatemala, Mozambik va sobiq Yugoslaviyada tinchlik o'rnatishga yordam berdi.

Dunyoda qurol sotib olish va armiyani boqish uchun bir yilda 800 milliard dollar pul sarflanadi, boshqacha aytganda, bu maqsadlar uchun bir minutda 1 million dollar sarflanadi.

Dunyoning deyarli 70 mamlakatida ko'milgan minalardan yiliga 10 ming odam portlab ketadi. Bir mina bor-yo'g'i 3-10 dollar turgani holda, yerni minalardan holi qilish uchun 300 dollardan tortib 1 ming dollargacha pul talab qilinadi.

1997-yilda BMTning barcha tinchlik o'rnatish operatsiyalari uchun 1.3 milliard dollar sarflashga to'g'ri keldi. Bu, dunyodagi yillik harbiy harajatlarning 0,5 foizidan bir oz kamroqdir.

BUTUN OLAMDAN KELGAN ROST XABARLAR

Ta'lim olish huquqi

Amerika hindulari - dunyoning eng qadimiy xalqlaridan biridir. Ammo ular huquqlari har doim to'la bajarilmaydigan xalqlar sirasiga kiradilar. Mana, BMT qanday qilib bir guruh hindularga ba'zi bir huquqlarni kurashib qo'lga kiritishlarida yordam berganini ko'rsatuvchi bir misol.

Guarani hindulari Boliviya, Argentina, Braziliya va Paragvayda yashaydilar.

Bundan bir necha yil muqaddam guarani qabilasining dohiylari BMTga xat yo'lladilar. "Bundan ko'p yil burun, - deyilgandi xatda, - bizning mintaqamizda maktablar qurila boshlaganda, ta'lim sizlarni qoloqlikdan chiqaradi, deyishgandi. Biz amal-taqal yig'gan mablag'imizga maktablar qurdik va Hukumatdan o'qituvchilar yuborishni iltimos qildik. Mana, necha-necha yillar o'tib ketdi, ammo biz bu ta'limdan biron naf ko'rmadik".

Maktablarda dars ispan tilida o'qitilardi. Hukumat ispancha, hindular tiliga qaraganda ko'proq rivojlangan til, hindular uni o'rganishlari kerak, deb o'ylar edi. Afsuski, berilgan ta'lim yuksalishga emas, teskari natijaga olib keldi. Ko'plab o'qituvchilar guarani qabilasidan chiqqan bolalarga ispan tilida dars o'tishar, ispanchani bilmaydigan bolalarni aqlsiz va qoloq deyishardi. Buning natijasida bolalar o'zlariga o'zlari ishonmay qo'ygandilar.

1989-yili BMTning Bolalar fondi (YUNISEF) va BMTning Maorif, fan va madaniyat masalalari bo'yicha tashkiloti (YUNESKO) bu ahvolni o'zgartirish uchun zarur choralar ko'rishga kirishdi. Ularning vakillari guarani qabilasining kishilari bilan uchrashdilar. So'ng Boliviyaning rasmiy shaxslari huzuriga kirdilar. Bir qator mahalliy va xalqaro tashkilotlarning yordami bilan ular maktablar uchun yangi qo'llanmalar tayyorlab, guarani qabilasining bolalariga ikki til - guarani va ispan tillarida o'qish imkonini yaratib berdilar.

Bu tadbir yaxshi natijalar berdi. Ikki tilda o'qitiladigan guarani bolalari hamma fanlar bir tilda o'qitiladigan o'quvchilarga qaraganda yuqori ball ola boshladilar. Shundan so'ng maktabni tamomlamay tashlab ketuvchi bolalar soni ancha kamaydi.

Endi guarani qabilasining odamlarida umid paydo bo'di. Ularning otalaridan biri BMTga xat yozdi: "Endi bolalarimiz yaxshiroq o'qishyapti. Axiyri ular o'z fikrlarini erkin ifoda qilmoqdalar, ona tilida gapirganlari uchun jazo olmaydilar".

*("Dunyodagi tub xalqlarning Xalqaro yili" to'plamidan
qisqartirib olingan hikoya, DPI/ 1374)*

BMT inson huquqlarini hamma yerda joriy etish uchun nima ishlar qiladi?

ENG MUHIM SO'ZLAR

ko'chirilgan: urushda uyidan haydalgan

tub xalq: dunyoning eng qadimiy xalqlaridan biri deb hisoblanuvchi mahalliy xalq

balog'atga yetmagan: qonun belgilangan yoshga yetmagan

milliyat: insonning qaysi mamlakat yoki millatdan chiqqanini ko'rsatuvchi belgi

norma: o'lcham yoki solishtirish uchun asos

o'zboshimchalik: qonun-qoidani buzish yo bergan va'dasini bajarmaslik

Inson huquqlari nima?

Inson huquqlari - bizga odamday yashashga imkon beradigan huquqlardir. Har qanday inson odamshavanda va to'laqonli yashash huquqiga ega. Bu - har qanday odam sog'-salomat, omon yashashi va uning eng oddiy ehtiyojlari qondirilishi zarurligidan tashqari, u o'z qobiliyatlarini o'stirish va yuksaltirish uchun adolatli imkonga ega bo'lishi ham kerak, degan ma'noni bildiradi.

Inson huquqlarini bolalarga tatbiq etganda atrof muhitining xavfsizligi, ta'lim, dam olish uchun vaqt ajratilishi, sog'liqni saqlash ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy va siyosiy hayotda ishtirok etish imkonlari ham tushiniladi. Sen kundalik hayotingda boshqa odamlarning hurmatini joyiga qo'ysang, bu bilan inson huquqlarini hayotga joriy etishga o'z hissangni qo'shgan bo'lasan.

Sen ayni chog'da inson huquqlarini qo'llab-quvvatlaydigan mahalliy va xalqaro tashkilotlarning ishida qatnashishing ham mumkin.

Eleonora Ruzvelt janobi oliyalari - AQShning sobiq birinchi xonimi - "Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi"ning mualliflaridan biridir.

"Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi" nima?

1948-yilda BMT "Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi"ni qabul qildi. Bu hujjatda hamma mamlakatlardan uchun har bir insonning huquqlarini himoya qilishga qaratilgan normalar belgilangan. Bu deklaratsiyada inson huquqlari "ozodlik, adolat va yalpi tinchlikning asosi"dir, deyilgan.

Deklaratsiya qonun emas. U faqat barcha mamlakatlarga qilinishi lozim bo'lgan ishlarni tavsiya etadi. Ammo ikki xalqaro konvensiya yoki shartnoma bor, biri - iqtisodiy, madaniy va ijtimoiy huquqlarga oid, ikkinchisi - fuqarolik va siyosiy huquqlarga oid; bu shartnomani imzolagan mamlakatlar o'z majburiyatlariga qat'iy rioya qilishga majburdirlar. BMT, inson huquqlari bo'yicha yana bir qancha shartnomalar tuzgan. Bu mamlakatlar o'z hukumatlari fuqarolarning huquqlariga rioya qilayotirmi yoki yo'qmi, - BMTga buni tekshirish huquqini berganlar.

Bolalarning huquqlari o'zboshimchalikdan himoya qilinadimi?

Kattalar kabi bolalar ham o'z huquqlariga egadirlar. Ammo balog'at yoshiga yetmaganlari uchun, ular himoyaga muhtojdirlar. Bola huquqlari bo'yicha Konvensiya - 1989-yil noyabrda BMTning Bosh Assambleyasi tomonidan qabul qilingan xalqaro bitimdir.

Konvensiyaning 54-moddasi 18 yoshgacha bo'lgan har bir insonning ochlikdan va qashshoqlikdan, kalondimog'lik va boshqa o'zboshimcha munosabatlardan holi to'laqonli hayotga alohida huquqini e'lon qildi. Konvensiyada dunyodagi mamlakatlar uchun bolalar hayotini yaxshilashning aniq tamoyillari keltirilgan. Ammo ba'zi bir mamlakatlar va dunyo xalqlari, bolalar qayerda bo'lsalar ham ularning huquqlarini hayotda joriy qilish uchun boshqacha tadbirlar ishlab chiqishlari ham mumkin.

Insonning asosiy huquqi bu, uning yashashga bo'lgan huquqidir. Har bir bola tinch muhitda, sog'omon yashash, ulg'ayish, jamiyatning foydali a'zosi bo'lish huquqiga egadir. Afsuski, har yili minglab bolalar turli sabablarga ko'ra qashshoqlikdan, kasallikdan, urushlar va zo'ravonlikdan o'ladilar.

Har bir bola tug'ilgandayoq o'z ismiga ega bo'lish va biror millatga mansub bo'lish huquqiga ega bo'ladi. Tug'im va o'lim xat qilinmaydigan mamlakatlar hozir ham bor. Ko'pincha qochoqlar va tub aholi bolalari ro'yxatga olinmaydi. Ba'zan bolalarga sotish va sotib olish mumkin bo'lgan narsaga qaraganday qarashadi. Agar bolaning oti bo'lmasa yoki kimligini bildiruvchi hujjati bo'lmasa, bu uni tahqirga yoki qullikka muhtalo qilishi mumkin.

O'n minglarcha bolalarga janglarda ishtirok etishga to'g'ri keldi. Ularning ko'pchiligi kichik yoshdagi o'g'il bolalar edi, ammo qizchalar ham ko'pgina edi.

BMT bolalarni urush vaqtida himoya qiladimi?

1945-yilgacha urush qurbonlarining aksariyati askarlar edi. O'shandan buyon 150 dan ortiq urush bo'lib o'tdi. Kamida 20 million odam halok bo'ldi, yana 60 million odam yarador bo'ldi. Hisobotlarga qaraganda, ulardan 80 foizi askarlar bo'lmagan. Aslida ularning ko'pchiligi ayollar va bolalar edi. Shuningdek, urush harakatlari olib borilishida ham bolalardan foydalanilmoqda. Taxminiy hisoblarga qaraganda, 15 yoshga to'lmagan 200 mingdan ortiq bolaga harbiy harakatlarda qatnashishga to'g'ri keldi. Bola huquqlari bo'yicha Konvensiya bolalarning urushda qatnashuvini qonundan tashqari holat deb e'lon qildi. Konvensiya barcha mamlakatlarni 15 yoshga to'lmagan bolalarni urushga qatnashtirmaslikka chaqiradi.

Shuningdek, urush paytlari mamlakatlardan qonunlarni hurmat qilish talab etiladi. Qonunlar esa bolalarga va ularning onalariga urush paytida alohida yordam ko'rsatishni va himoya qilishni taqozo etadi.

SENING FIKRLARING

- ❖ Nima uchun guarani qabilasining bolalari ona tilida o'qishni xohladilar?
- ❖ Sen nima deb o'ylaysan; ta'lim ham inson huquqimi?
- ❖ Nima deb o'ylaysan: seningcha, inson huquqlarini himoya kehgaytirish mumkinmi?
- ❖ Hamma joyda bolalarni himoya qilish uchun biz nimalar qilishimiz mumkin? Masalan, sen yashayotgan tumanda nima qilish lozim, deb o'ylaysan?

SENING AMALLARING

- ❖ Sinfdozlaringni yig' va birgalikda "Ahloq kodeksi (qonun-qoidalar)" tuzinglar, bu - o'quvchilar o'zlarini himoyalangan, hurmatli insonlar deb his qilishlariga yordam bersin, ular har qanday tadbirlarda qatnasha olsinlar va hokazo. O'z Kodeksingizni bola huquqlari bo'yicha Konvensiya bilan qiling va solishtirib ko'ring.
- ❖ Bola huquqlari bo'yicha Konvensiya haqida bir plakat-rasm sol va uni har xil rang bilan bo'ya.
- ❖ Dunyo bolalarining huquqlarini qay tarzda himoya qilish kerakligi to'g'risida o'z fikrlaringni yozib bor va kundalik daftar tut. So'ngra daftaringni o'z Prezidentingga yoki BMT vakiliga yubor.

DO'STNING DO'STLIGI BOSHGA ISH TUSHGANDA BILINADI

JAJJIGINA BIR AFG'ON QIZI umrida hech qachon hech qanday o'yinchoq o'ynamaganini aytdi. Endi u birinchi marta sakrab-sakrab sakrabodom o'nayotgan edi. Bu yerdagi afg'on qochoqlarining boshqa bolalari arzongarov sovg'alar: ruchka, bo'yoq qalam va daftar solingan paketchalarni hayajonlanib ochishardi. Qizchalar sochlariga lenta taqib, haftalab yechmay g'ururlanib yurishardi.

Bu sovg'alar afg'on qochoqlari uchun Yaponiyadan keltirilgan edi. Bundan bir necha yil ilgari BMT va skaut-qizchalar (harbiy-siyosiy yo'nalishdagi bolalar tashkiloti a'zosi)ning umumjahon uyushmasi "Tinchlik paketi" degan dastur asosida ish boshladilar. Ularning chaqirig'iga javoban 52 mamlakatdagi qizaloqlar butun dunyodagi qochoqlarning bolalari uchun 260 ming paket to'pladilar. Yapon skaut-qizlari o'z sovg'alarini afg'on bolalari uchun yig'ishga ahd qilgandilar. 1996-yili 50 mingdan ortiq yaponiyalik qizaloqlar 13536 paket yig'di. Keyinroq qizchalardan olti nafari Pokistonning qochoqlar yashayotgan Peshavor degan viloyatiga kelib, sovg'alarni tarqatdilar.

Qizchalar sovg'a paketlarni tarqatishar ekan, bolalar umumxalq e'tiboriga tushdilar. Odatda uyatdan bosh ko'tarmay yuradigan bolalar ashula ayta boshlaganini kuzatib yurgan bir o'qituvchi bu sovg'alarning bahosini belgilab bo'lmagligini, ya'ni bebaholigini e'tirof qildi. Balki, ular u qadar qimmat ham emasdir, ammo bu yerdagi bolalar uchun dunyodagi hamma narsadan qadrliroq bo'ldi, deydi u.

(BMTning qochoqlar ishi bo'yicha Oliy komissar boshqarmasi nashr etgan "Ááæáí öü" - "Qochoqlar" jurnalidan soddalashtirilib olingan)

BMT HAQIDA MA'LUMOTLAR

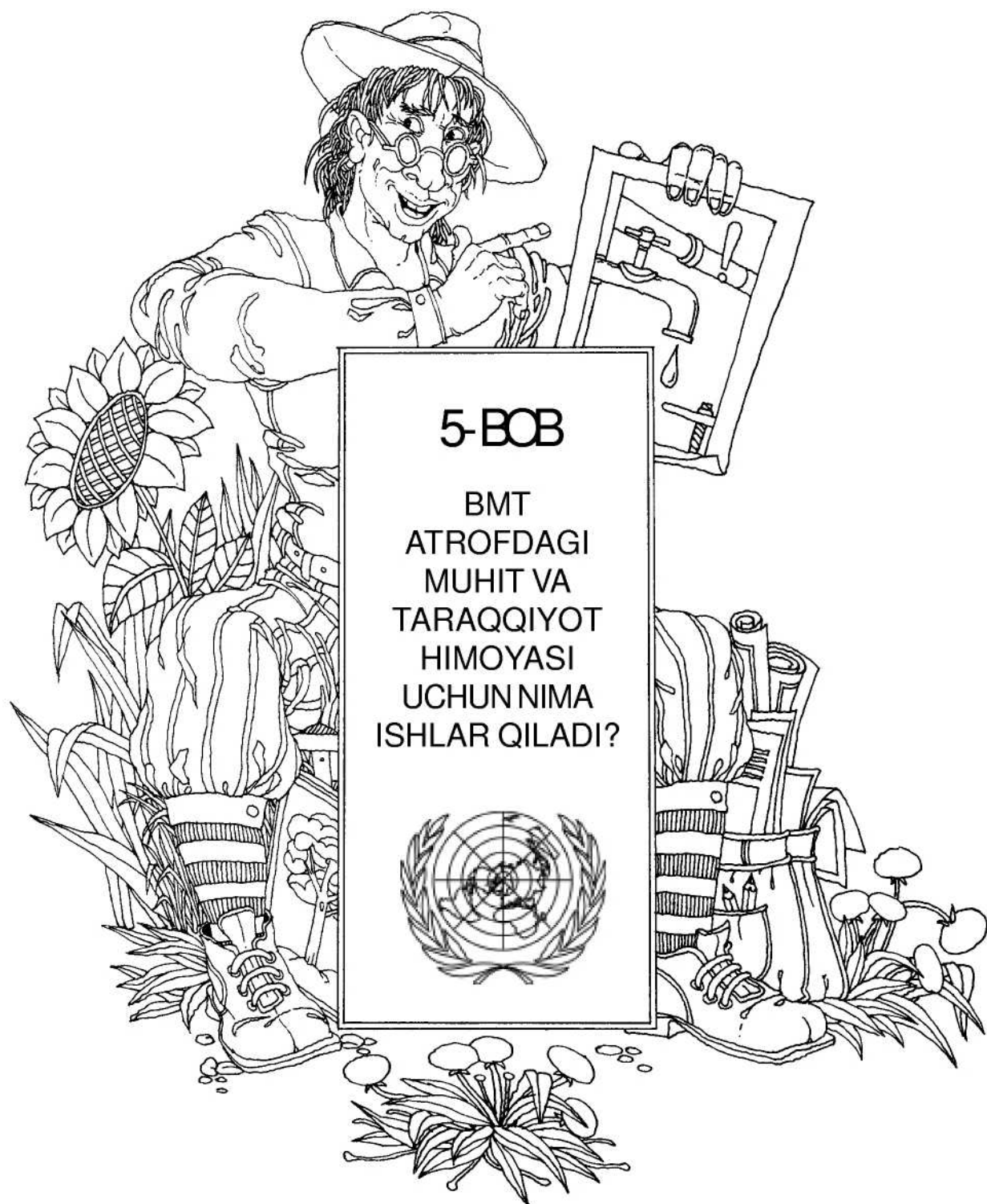
1997-yilda 22 milliondan ortiq odam qochoq yoki ko'chirilgan kishi bo'ldi. Turli urushlar, siyosiy va ichki tartibsizliklar, milliy-etnik to'qnashuvlar ularni o'z yurtlarini tashlab ketishga va qochoq bo'lishga majbur etdi. BMT qochoqlarga oziq-ovqat, tibbiy tez yordam va boshpana berishda bosh-qosh bo'ladi.

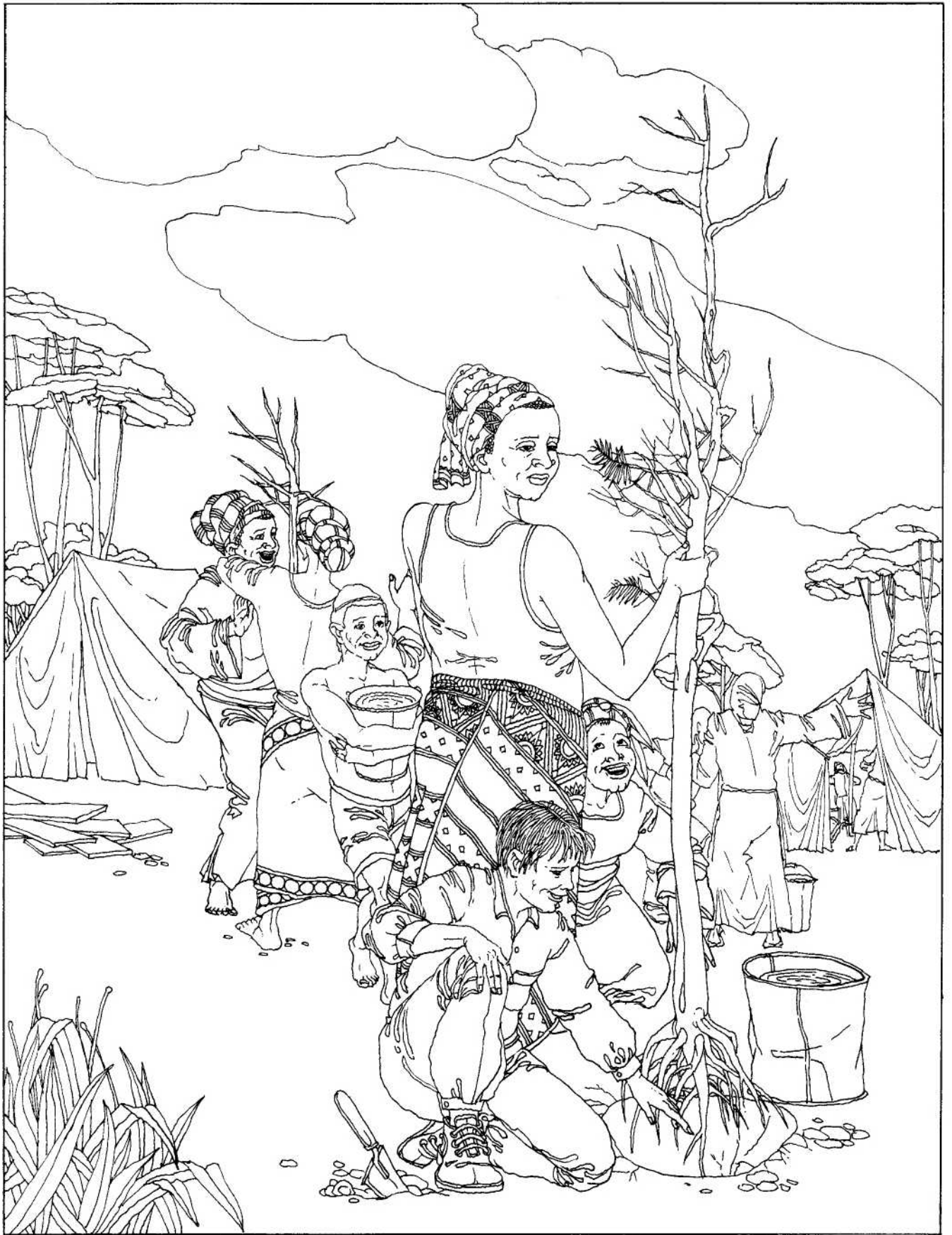
Dunyonining hamma yerida qizbolalar kamsitiladi. Ular aksar hollarda o'g'il bolalarga nisbatan kamroq yegulik oladilar, juda ko'p mamlakatlarda hatto bor-yo'g'i 5 yoki 6 yoshda bo'lsalar-da, ko'proq ishlaydilar. 6 yoshdan 11 yoshgacha bo'lgan 80 million qizaloq maktabga bormaydi. Bola huquqlari bo'yicha Konvensiya-da hukumatlarga murojaat qilinib, qizbolalar ta'limiga ko'proq pul sarflash so'ralgan.

Bolalar hammadan ham ko'proq zotiljam kasalidan (yiliga 3.5 million), oshqozon-ichak yaralanishidan (yiliga 3 million) va qizamiqdan (yiliga bir million) o'ladilar. Holbuki, bu kasalliklardan har birining oldini olish mumkin. Bu kasalliklarning dorisi oddiy va arzon usullar bilan olinadi. Masalan, zotiljam kasalini bor-yo'g'i 25 sent turadigan antibiotiklar yordamida tuzatish mumkin.

BUTUN OLAMDAN KELGAN ROST XABARLAR

Yalpisiga sahroga qarshi

Afrikada, Burkina Fasoning yako degan shaharchasida o'rta maktab o'quvchilari belkurak, cho'kich va arkonlarni talashib bo'lib olishdi. Burkina Fasodagi maktabda YUNESKOning klublar va uyushmalar Federatsiyasi tashkil etgan lager joylashgan edi. O'quvchilar xalqaro loyiha asosida ko'chat o'tqazish ishi bilan mashg'ul edilar. Afrikaning Saxel mintaqasidagi yurtlar qatori Burkina Fasoda ham ko'p yillar davom etgan qurg'oqchilik va sansalorlikdan yerlar qaqrab quruq sahroga qo'shila boshlagan edi. O'tkazilayotgan daraxtlar bunday ofatning oldini olishi va sahroning hujumini sekinlatishi mumkin.

YUNESKOning Burkina Faso, Mali, Niger va Senegaldagi klublari, boshqa mintaqalarning ham ko'magi bilan saholashishga qarshi tadbirlarni amalga oshira boshladi. Yako shahrida o'rmonlar tiklash bo'yicha sakkiz kunlik lagerga birpasda besh yuzdan ortiq o'smirlar va yosh qizlar to'plandi. Ularning ba'zilari uzoq Belgiya, Fransiya va Germaniyadan kelishgandi.

Yoshlar birga yashab, bir-birlarini o'rganib, tez do'stlashib ketishdi. Hamma hayajonda edi, ammo hech kim bu yerga nega kelganini unutmagandi. Kanada ajratgan mablag' bilan tuzilgan loyihaga ko'ra tayyorlab berilgan ko'chatlarni ular ikkitadan, uchtdan, to'rttdan guruhlariga bo'linib ekishlari kerak edi. Bu, issiqqa yaxshi chidaydigan, oz suv talab qiladigan hind sireni, uning daraxtidan o'tin ham, qurilish materiallari ham olinadi.

"Umrimda birinchi marta foydali ish qilayotganimdan sevinib ketyapman, - deydi belgiyalik talaba Katrin. - Bu yerda ko'p ishlar qilinishi kerak ekan. Men ham o'z hissamni qo'shishim shart". Bu guruhdagi boshqa yoshlar ham Katrinday xursand edilar. Burkina Fasoda yashovchi Timotining aytishicha, YUNESKOning bu tajribasi uni o'zgartirib yubordi. "Men bu do'stlar bilan bir tom ostida turib o'zimni birdan ulg'ayganday his qilyapman, bu - menga madaniy aloqalarni kengaytirish imkonlari kattaligini ko'rsatdi".

Bu guruh Yakodan Togoga o'tadi, u yerda ham shunga o'xshash loyiha asosida ishlaydi. Bu yoshlar ko'p ishlar qilishdi, qiladiganlari undan ham ko'p.

(YUNESKO manbalari asosida yozilgan)

BMT atrofdagi muhit himoyasi uchun nima ishlar qiladi?

ENG MUHIM SO'ZLAR

o'rmonlarni tiklash: qachonlardir o'rmonlar o'sgan hududga ko'chat o'tqazish

xomashyo: bu shunday narsaki, undan har xil buyumlar ishlab chiqariladi

sanoat: ishlov beradigan va boshqa korxonalarning jami

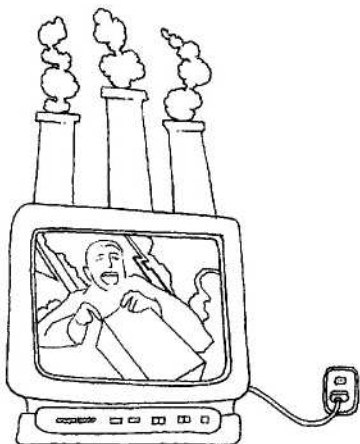
rivojlanayotgan mamlakat: tiklanish va yuksalish jarayonidagi mamlakat

“Atrofdagi muhit” nima? Uning taraqqiyotga nima aloqasi bor?

Atrofdagi muhit - bu, biz yashayotgan muhitdir. Bu - biz nafas olayotgan havo, biz ichayotgan suv, biz hosil, foydali qazilmalar olayotgan tuproqdir. Bu - bizning atrofimizdagi hamma tirik narsalardir. Taraqqiyot - hayotimizni yaxshilash maqsadida bu boyliklarning hammasidan foydalanib qilayotgan ishlarimizdir. Butun dunyoda bizning hayotimizni nima yaxshilaydi deb o'ylasak, o'sha ishni qilamiz. Ammo qilayotgan ishlarimizning hammasi atrofimizdagi muhitni o'zgartiradi.

Masalan, har safar chiroq yoqqanimizda, kiryuvgich mashinasini ishga solganimizda, stereo chalgichda musiqa tinglaganimizda ko'mir va neft yoqib elektr ishlab chiqariladigan mamlakat muhitida is gazi (SO_2) miqdorini oshirib yuboramiz. Mashinada xarid qilgani bozorga yoki do'stimizni ko'rgani borganimizda, biz foydalanilgan yoqilg'i ham karbon va boshqa zararli gazlar bilan havoni ifloslantiradi. Suv kranidan bir parcha yerimizni yo gulzorimizni sug'organimizda va yo mashinamizni yuvganimizda chuchuk suv ishlatamiz. Yurtimizda esa chuchuk suv kundan-kun ozayib borayotir.

Qayerda yashayotganimizning ahamiyati yo'q - ekologik tanglik tobora yaqinlashmoqda. Bir vaqtlar yamyashil bo'lgan yerlar sahroga aylanmoqda. O'rmonlar yo'qolib ketmoqda, kirlangan suvlar va havolar xalqlar hayotiga tahdid solmoqda. Agar atrofimizdagi muhit bizni o'sha o'sha qadimiy boyliklar bilan ta'minlay borishini istasak, ularga ziyon keltirmasligimiz kerak.

Boy mamlakatlar jahonda foydalaniladigan barcha quvvat manbalarining, shu jumladan neft, gaz va ko'mirning taxminan 75 foizini iste'mol qiladilar.

BMT atrofdagi muhit himoyasi uchun nima ishlar qiladi?

BMT "barqaror taraqqiyot" uchun kurash yo'lida barcha xalqlarni birlashtiradi. Bu, taraqqiyot kelguvsi avlodlarning ehtiyojlarini qonqirish imkonini cheklab qo'ymagan holda bugungi ehtiyojlarini qondirishi kerak, deganidir. 1972-yilda BMT butun dunyo bo'ylab atrofdagi muhit himoyasi Dasturi (YUNEP) ni yaratdi. Bu ayni chog'da mamlakatlar atrofdagi muhitga qanday munosabatda bo'lishlari kerakligi to'g'risida shartnomalar imzolanishiga olib keldi.

1992-yilda BMT atrofdagi muhit va taraqqiyot bo'yicha bir anjuman o'kazdiki, u "Yer Sammiti" nomi bilan tanilgandir. Anjumanda "XXI-asrga dastur" qabul qilindi. Bu barqaror taraqqiyotga erishish uchun amalga oshirishimiz lozim bo'lgan eng muhim tadbirlarni o'z ichiga olgan harakatlar rejasidir. Yer qurrasidagi 1800dan ortiq katta va kichik shaharlar o'z "XXI-asrga dastur"larini qabul qildilar. BMT so'nggi yillarda zaharli gazlarni chiqarib tashlashni qisqartirish to'g'risida xalqaro shartnomalar borasida muzokaralar o'tkazishga yordamlashdi.

BMT shuningdek, "XXI-asrga dastur" bo'yicha erishilgan bitimlar hukumatlar tomonidan qanday ado etilayotganini kuzatish uchun Barqaror taraqqiyot bo'yicha Nazorat Xay'ati ham tuzdi.

BMT qashshoqlik bilan kurashadimi? Kurashsa qanday kurashadi?

BMT o'z oldiga qo'ygan maqsadlardan biri - qashshoq odamlar hayotini yaxshilash, kasalliklarni va savodsizlikni tugatishga yordam berishdir. Bu maqsadlarga erishish uchun BMT shunday ishlar qiladi:

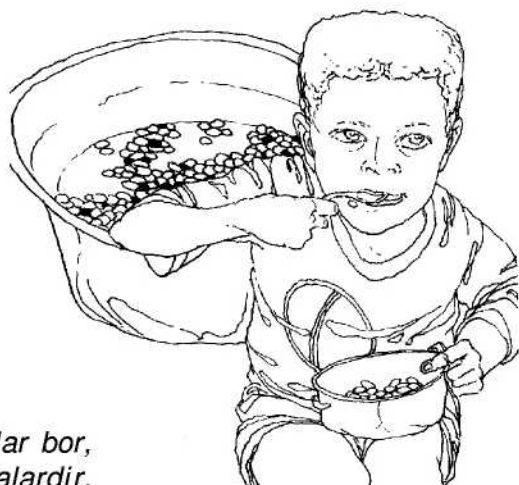
Birinchidan, qashshoq mamlakatlar kambag'allik bilan kurashayotganda BMT boy mamlakatlarning ularga yordam berishini rag'batlantiradi. Boy mamlakatlar puldan yoki texnikadan yordam berishlari mumkin. Ular shuningdek, kambag'al mamlakatlar bilan yengilroq shartlar asosida savdo qilishlari ham mumkin.

Ikkinchidan, BMTning o'zi tog'ridan to'g'ri yordam beradi. Aslida BMT mablag'larining deyarli 80 foizi qashshoq mamlakatlarga yordam bilan kurashga va ichimlik chuchuk suv izlab topishga sarflanadi.

1995-yilda BMT Kopengagen shahrida sosial taraqqiyot bo'yicha umumjahon anjumani o'tkazdi. Unda 117 davlat va hukumat boshliqlari qashshoqlikni tugatish uchun birgalikda ishlash to'g'risida shartlashib oldilar.

BMTning qashshoqlik bilan kurashdagi muvaffaqiyatlari qay darajada?

Dunyoda hali qashshoq odamlar juda ham ko'p. Yer yuzidagi har olti odamdan biri bir kunda bir dollardan ozroq pul ishlaydi. Ko'pchiligining boshpanasi yo'q, ovqati va ichimlik suvi yetarli emas. BMT bunday mamlakatlarga ularning qashshoqlikka qarshi kurashida yangi ish joylari yaratish va eksport orqali daromadini oshirish yo'li bilan yordam beradi. Yana kambag'al odamlarga ishxona ochish, uy qurib olishlari uchun ozroq kredit berish maqsadida pul ham yig'adi.

*Dunyoda 800 milliondan ziyod ochlar bor,
ular asosan ayollar va bolalardir.*

Qashshoqlik bilan kurashning boshqa yo'llari ham bor. BMT halokati kasallik hisoblangan qora chechakni tugatishga yordam berdi. Hozir BMT yana bitta halokatli kasallik - SPID bilan kurash kompaniyasiga boshchilik qilmoqda.

Shuningdek, odamlarni doimiy ichimlik suv bilan ta'min etishga ham qarashadi va bolalarni emlaydi. Zilzila yoki suv toshqinlari yuz berganda BMT har safar favqulodda yordamlar uyushtiradi. Urush vaqtlarida uylarini tashlab ketgan qochoqlar ham

BMTdan madad oladilar.

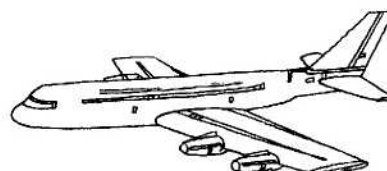
Maktabga qatnashayotgan qizaloqlar borgan sari ko'paymoqda. BMT, qizchalarni o'qitishga sarflayotgan harajatlarni har bir mamlakatda yaqin kelajakda albatta qoplanib ketadi, deb hisoblaydi.

Boy mamlakatlardagi odamlarga ham BMTning foydasi tegadimi?

Ha, foydasi tegadi. BMTning eng muhim ishi tinchlikni qo'llashdir. Yer yuzida tinchlik hukm surar ekan, bundan hamma manfaatdor. BMTning atrof muhitini himoya qilishidan ham barcha birday naf ko'radi.

Biz qayerda yashashimizdan qat'iy nazar, har birimizga BMTning ishidan katta foyda keladi. Masalan, BMT ishlab chiqqan qonun va qoidalar tufayli havodagi sayohatlarimiz bugun bexatarroq bo'lib qoldi, xat olish va xat yo'llash ishlari ham bir muncha yengillashdi. Ob-havo ma'lumotlarida adashishlar kamaydi. Yana bir soha bor - u ham hamma, ayniqsa talabalar va tadqiqotchilarga asqotadi - bu statistikadir. Aholi miqdori va tarkibi, sihat-salomatlikning holati, oziq-ovqat bo'yicha va inson faoliyatining boshqa sohalari bo'yicha dunyodagi eng ishonchli statistik ma'lumotlarni insoniyatga BMT taqdim etadi.

SENING FIKRLARING

- ❖ Nima deb o'ylaysan, hikoyada aytilgan bolalar nima uchun ko'chat o'tqazish munosabati bilan hayajonli hollarni boshdan kechirdilar? Sen o'z tumaningda shunday ish qila olasanmi?
- ❖ Agar oila kambag'al bo'lsa, uyni isitish yo ovqat tayyorlash uchun, garchi atrof muhitiga ziyon keltirsa ham, baribir topgan yeridan daraxt kesib keladi. Bunday voqea yuz bermasligi uchun nima qilish kerak?
- ❖ Bizning har birimiz o'zimiz yashayotgan tumanida yoki qo'shni tumanlarda qashshoqlikni yo'qotish uchun biron ish qila olamizmi? Bir necha misollar keltir.

SENING AMALLARING

- ❖ Sen har kuni biror narsadan foydalaningda undan yana foydalanaman deb o'ylagan narsalaringni ro'yxatlab bor. Oldin nima ishda foydalaningni yoz. Keyin takroran qanday ishda foydalan ganingni yoz. Keyin oy oxirida takroran foydalanilgan narsalar ro'yxatini oshirish mumkinmi, - ana shuni kuzat. Balki, undan yana foydalanish mumkindir.
- ❖ Shahar, qishloq yoki tuman hokimiyatiga o'zing yashayotgan joyning atrof muhiti holati haqida xat yoz va seningcha, mahalliy muammolarni yechish uchun nimalar qilish mumkinligini ayt.
- ❖ O'z maktabingda BMTning Klubini och. O'z do'stlaringni biror mamlakat bolalari uchun, masalan, Ruandada joylajtirilgan bolalar uchun pul yig'ishda qatnashishga taklif et. Buning katta ahamiyati borligiga ularni ishontir.

BMT HAQIDA MA'LUMOTLAR

Yer aholosining 70 foizidan ko'prog'i toza suvga ega emas. Har kuni deyarli 25 ming odam suv iflosligidan o'ladi. 1980-yilda BMT toza suvga zor qashshoq odamlarni suv bilan ta'minlashga qaratilgan bir dastur bo'yicha ish boshladi. Shu dastur asosida bugungi kunda 1.3 milliarddan ortiq odam toza suv bilan ta'minlanadi.

BMT halokatli kasallik hisoblangan quyidagi olti kasallik - bo'g'ma, qizamiq, ko'kyo'tal, miya falaji, sil va qoqsholga qarshi har bir bolani emlashni xohlaydi. BMT, bu ishga zo'r berib intilayotgani tufayli har yili 3 milliondan ortiq bolani o'limdan qutqarib qolmoqda.

Dunyoda bir milliard odam, ya'ni har oliti odamdan biri o'qish va yozishni bilmaydi. Deyarli ularning hammasi endigina rivojlanayotgan (yoki qashshoq) mamlakatlarda yashaydi. Agar bu mamlakatlar harbiy maqsadlarga sarflayotgan mablag'larining faqatgina 4 foizini ta'limga sarflashsa edi, kattalar orasidagi savodsizlikni ikki baravar kamaytirishlari mumkin bo'lar edi.

Biz nimalar qilishimiz mumkin?

Shvetsiyalik bolalar keraksiz qog'ozlar va bo'shagan shisha bankalarini yig'ib, tegishli idoralarga topshirishdi, bundan topilgan pulga Kosta-Rikadan taxminan 65 ming gektar o'rmonni sotib olishdi va saqlab qolishdi.

AQShning Nyu-Jersi shtatida maktab o'quvchilari talabi bilan kafeteriyalarda bir martalik plastik patnislar karton patnislar bilan almashtirildi.

Indoneziyada, Sharqiy Kalimantanada degan joyda mahalliy skautlar 500 gektarga yaqin maydonda yong'in bo'lib yonib ketgan o'rmonni qayta tikladilar.

Nigerning Lamorda degan joyida o'quvchilar maktab yerida yog'inli mavsumda guruch va tariq o'stiradilar,

saratonda esa sabzavot yetishtiradilar.

Yuqorida dunyoning turli mamlakatlaridagi bolalar qilgan ishlarning ayrim o'rnaklari keltirildi. Quyida esa sen o'zing yoki maktabdoshlaring va mahalladoshlaring qila oladigan ayrim ishlar loyihasi berilmoqda.

ATROFDAGI MUHIT HIMOYASI

- ❖ Qog'ozni isrof qilma, uning ikkala tomoniga yoz.
- ❖ Ariqlar, hovuzlarni ehtiyot qil. Sohilga cho'milgani borganingda tozalikka rioya qil.
- ❖ Elektr quvvatini bekor sarflama. Iloji boricha chiroqni o'chirib yur.
- ❖ Suvni isrof qilma. Agar uyning biron joyida kran yo quvurdan suv oqayotgan bo'lsa, kattalarga ayt.
- ❖ Daraxtlarni ehtiyot qil. Ko'chatlar o'tqaz va ularni qurib qolishidan asra.
- ❖ Ko'plashib tabiatni himoya qilish klubini tashkil etinglar. O'z mahallangizni toza tutish uchun do'stlaringni hasharga chaqir.

TINCHLIK UCHUN KURASH

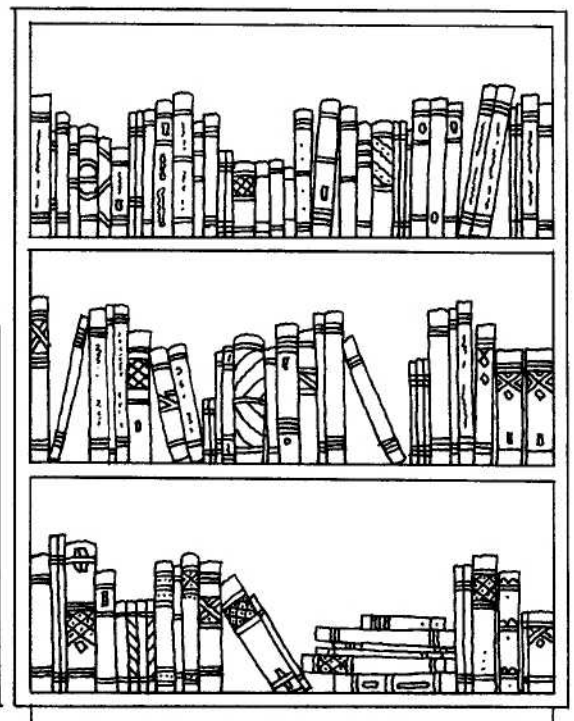
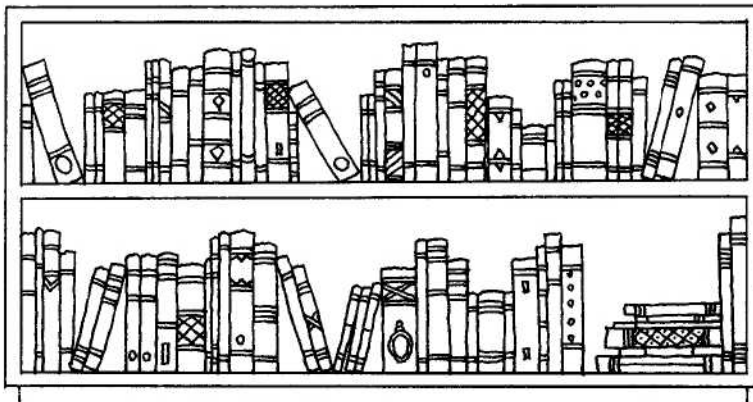
- ❖ Dunyodagi turli mamlakatlarda borayotgan to'qnashuvlardan xabardor bo'ling. Do'stlaring va sinfdoshlaring bilan nima qilish mumkinligini muhokama qiling.
- ❖ O'z takliflaring to'g'risida mamlakating Prezidentiga yoki BMTga xat yozib yuboring. O'z mahallangga qara. U yerda to'qnashuvlar bor-yo'qligini aniqla.
- ❖ Boshqalar bilan nima qarorga kelish mumkinligini muhokama qiling. Urush borayotgan mamlakatlarning odamlari uchun kiyimlar yig'ishni tashkil eting. Palto, qalpoq, qo'lqop, paypoq, nimcha singari kiyim-kechaklarni yig'ing va bunga muhtoj odamlarga yuborishni uyushtiring.
- ❖ 24-oktabr - BMT Kunini maktabda yoki mahallada bayram qilib o'tkazing.

INSON HUQUQLARI HIMOYASI

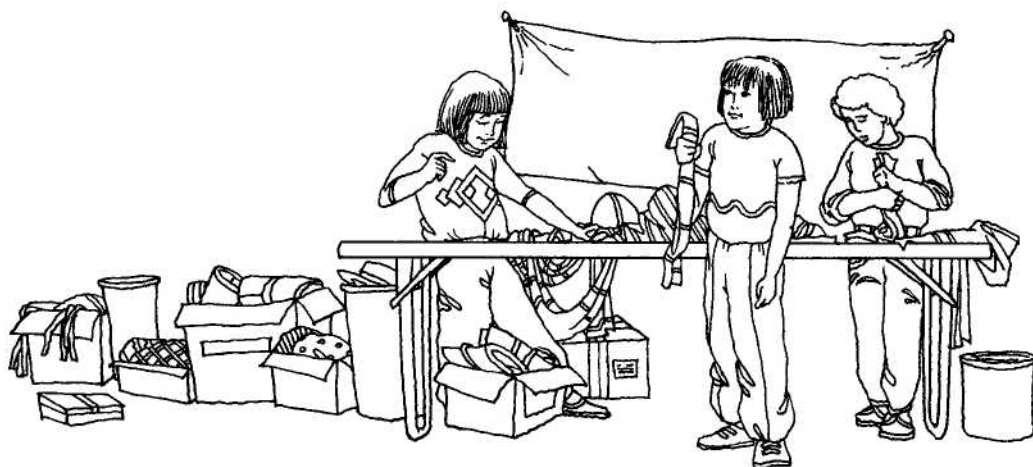
- ❖ Inson huquqlarini himoya qiluvchi jamiyat tuzilishi.
- ❖ Mahallangda yashovchi mashhur odam bilan aloqa o'rnatish va undan inson huquqlarini targ'ib qilish maqsadida adabiy, musiqali yoki sport tadbirlari o'tkazish orqali mablag' yig'ishni uyushtirishga yordam so'rag. Yig'ilgan pulni mahallangdagi oddiy ehtiyojlari ham qondirilmayotgan bolalarga yordam sifatida taqdim eting.
- ❖ Maktabingdagi yoki tumaningdagi kutubxonaga qatnab, kutubxonachini inson huquqlariga oid kitoblarni ko'proq olishga ko'ndiring.
- ❖ Inson huquqlari mavzuida foto-suvratlar yoki rasmlar ko'rgazmasi tashkil qiling va yo ularning o'rtasida birinchilik uchun musobaqalar uyushtiring.

BMT KUNINI O'TKAZISH UCHUN TAKLIF QILINGAN FIKRLAR

- ❖ Maktabda: Maktab yoki sinf majlisini o'tkazib BMT Kunini nishonlash mumkin. Agar sinfingizda boshqa yurt bolalari yoki turli millat vakillari o'qiyotgan bo'lsa, ular o'z milliy kiyimlarini kiyib kelib, o'z yurtlari haqida qo'shiq yoki hikoyalar aytib berishlari mumkin.

❖ Sen yana BMTning turli sohalarida, chunonchi, tinchlik o'rnatish, barqaror taraqqiyot va inson huquqlari sohalaridagi ahamiyati haqida muhokama uyushtirishing mumkin. Muhokamaga shu mavzuda so'zlay oladigan mehmon chaqirish ham mumkin.

❖ O'quvchilar turli mamlakatlarning bayroqlarini tayyorlashsa, kutubxonada turli xalqlarning madaniyati haqidagi kitoblar ko'rgazmasi ochishsa ham yaxshi bo'lardi. Sinf yoki maktab devoriy gazetasi chiqarilsa ham chiroyli ish qilgan bo'lardi.

❖ Agar videomagnitafoningiz bo'lsa, mahalliy videotekadan yoki BMTning axborot markazidan film keltirishni so'rab, o'qituvchingizga murojaat qilishingiz ham mumkin.

❖ Sen o'zing esa BMTga kattaroq madad berishga chaqirib mahalliy gazetalarga xatlar yozishing, odamlar o'rtasida targ'ibot yuritishing mumkin.

❖ Sening tumaningda: Odatda BMT sharafiga bayroq ko'tarish marosimi, konferensiyalar va seminarlar o'tkazish, xalqaro musiqa festivali, san'at buyumlari savdo rastasi tashkil etish, xalq amaliy san'ati mashg'ulotlari, kitoblar va milliy ovqatlar savdosi uyushtirish mumkin.

❖ Mahalliy boshqaruv organlari BMT Kuni sharafiga varaqalar chiqarishni bayram kuniga to'g'rilashlari mumkin. Nodavlat tashkilotlarga BMT kunida tinchlikni himoya qilishda yoki inson huquqlariga hurmat ko'rsatishda namuna bo'lgan kishilarga mukofot e'lon qilishlari mumkin. Ko'plab mamlakatlarda BMT Kunini muhtoj oilalarga kitob va boshqa narsalar to'plash, shuningdek xalqaro gumanitar yordam uchun pul yig'ish bilan nishonlaydilar. Ba'zan hukumatlar BMT kunida biror ko'cha yo saylgohga BMT nomini beradilar yoki yorliq markalari va tangalar chiqaradilar. BMTning eng yaqin bir ofisi (ishxonasi) bilan bog'lan, sen u yerdan plakatlarni, rasm va bukletlarni so'rab olishing mumkin.

❖ Agar qayerga yozishni bilmasang, BMTning shtab-kvartirasi bilan bog'lan, uning manzili shunday:

AQSh 10017
Nyu-York shtati, Nyu-York
BMT, GA-57
 Jamoat so'rovlari bo'limi
 Tel. 212-963-4475/92-46
 Faks: 212-962-0071
E-pochta: inquiries@un.org

ENG MUHIM SO‘ZLARNI TOP?

**Eng muhim so‘zlarni ayirib chizib chiq.
Bu yerdan yana qanday muhim so‘zlarni topa olasan?**

A	D	K	S	H	T	I	N	Ch	L	I	K	D	E	L	K	B
T	M	B	O	L	A	T	Z	O	N	K	R	E	B	M	A	I
R	I	N	S	O	N	H	U	K	U	Q	L	A	R	I	L	P
O	A	V	L	O	D	L	D	B	K	U	F	X	T	S	K	L
F	O	R	U	M	G	U	M	A	N	I	T	A	R	A	L	A
D	I	A	L	O	G	M	U	R	S	A	M	A	Ch	O	Q	Sh
A	R	Ch	T	X	A	L	Z	A	R	A	F	D	G	S	M	G
G	I	R	A	T	O	G	O	L	A	Q	O	Ch	O	Q	Ch	A
I	R	N	D	S	F	X	K	A	L	M	R	N	K	R	T	N
M	X	O	L	I	S	E	A	Sh	E	I	U	O	E	N	L	M
U	Q	G	H	G	R	I	R	U	R	H	M	I	K	Z	E	I
H	O	L	R	M	K	H	A	V	A	K	I	L	E	D	R	L
I	M	I	Q	U	R	O	L	S	I	Z	L	A	N	I	Sh	L
T	K	K	A	L	I	I	A	G	U	M	A	N	I	A	T	A
A	L	Ch	R	O	Q	L	R	N	I	R	Z	O	Z	L	R	T
I	O	X	R	O	T	G	Q	O	E	R	L	N	M	G	B	A
L	P	T	N	T	O	L	A	T	I	P	R	Ch	L	N	K	R
R	S	E	V	L	G	E	M	B	L	E	M	A	X	B	I	V
E	L	Yu	R	T	L	A	R	B	I	R	L	A	Sh	G	A	N

AVLOD
MUZOKARALAR
XOLIS
TINCHLIK
BOLA
ATROFDAGI

QUROLSIZLANISH
MULOQOT
QAROR
INSON
BIRLASHGAN
MUHIT

FORUM
GUMANITAR
ARALASHUV
HUQUQLARI
MILLATLAR
OILA

BMT FAOLIYATINI YANADA KENGROQ O'RGANUVCHILAR UCHUN

BMTning bir qator ma'lumot zahiralari mavjud bo'lib, ular ta'lim olmoqchi bo'lgan har qanday saviyadagi odamga ham to'g'ri kelaveradi. Bu zahiralalar orasida videofilmlardan tortib diagramma va kitoblargacha hamma narsa bor. BMT materiallari maorif xizmatchilariga turli masalalarning porloq istiqboliga e'tiborni kuchytirish imkonini beradi.

- ❖ BMT haqida maktabda foydalansa bo'ladigan turli narsalar yig'indisi bor: boshlang'ich darajadagi, oraliq darajadagi va o'rta darajadagi bolalar uchun alohida- alohida matnlar; olam muammolari bo'yicha keng miqyosli tadbirlar rejasi va hokazo. Bularndan nusxa ko'paytirib olish va tarqatish oppa-oson.
- ❖ BMT bayrog'ining chizmasi va to'p-to'p qilib yig'ib qo'yilgan bayroqchalar bor.
- ❖ Dunyoda o'zini ko'rsatgan qizchalarning suvratlari ham talaygina.
- ❖ "Yer sayyorasi - bizning uyimiz" mavzuidagi go'zal va moviy rasmlar bor.
- ❖ "BMTning andozasi" bilan tanishtiruvchi to'plamni video meteriallari bilan olish mumkin.
- ❖ Birlashgan Millatlar Tashkiloti haqidagi asosiy ma'lumotlar ham saqlanadi.
- ❖ Jahon statistikasi cho'ntak kitobi mavjud.
- ❖ "Umumiy maqsad" nomli videofilm bor.

Bu keltirilgan narsalarga va videofilmlarga buyurtma berish uchun quyidagi joylarga xat yozing yoki qo'ng'iroq qiling:

AQSh, 10017 Nyu-York shtati, Nyu-York, BMT, DC2-853, BMT nashrlari bo'limi
Tel. 212-963-8302; faks: 212-963-3489; elektron pochta: publications@un.org
on-line: www.un.org/Depts/pubs

INTERNETDAGI MAORIFGA OID MATERIALLAR

BMT sahifachasidagi kiberskulbas ko'pdan ko'p axborotlar, tadbirlar va ta'lim zahiralari e'tiboringizga havola qiladi, ular o'qituvchilarning ham, o'quvchilarning ham e'tiborini jalb etishga qaratilgan. Qashshoqlik, sog'liqni saqlash va dunyo shaharlarining ahvoli singari mavzular bo'yicha anchagina ta'lim blok (bog'lam)lariga ham diqqat qilishingiz so'raladi. Tadbir va loyihalar to'g'risidagi fikrlar ilova qilingan bu bog'lamlar o'qituvchilarga mashg'ulot o'tkazish uchun ham, uyda ta'lim oluvchilar uchun ham a'lo darajada o'ng'ay keladi.

Kiberskulbasdan foydalanish yo'li - <http://www.un.org/Pubs/CyberSchoolBus>

Qaydlar uchun

Qaydlar uchun